

Rapport Nr. 0571

Archeologienota

Herentals, Burchtstraat
Verslag van Resultaten

Titel

Archeologienota Herentals, Burchtstraat: Verslag van Resultaten

Auteur(s)

Emma Keersmaekers & Jasmien Van Bavel & Jeroen Verrijckt

Erkende archeoloog

2015/00053

Jeroen Verrijckt

Projectnummer J. Verrijckt

2019-463

Projectnummer Onroerend Erfgoed

2019L157

Plaats en datum

Beerse, 26 februari 2021

© J. Verrijckt bvba. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke andere manier dan ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming.

Inhoud

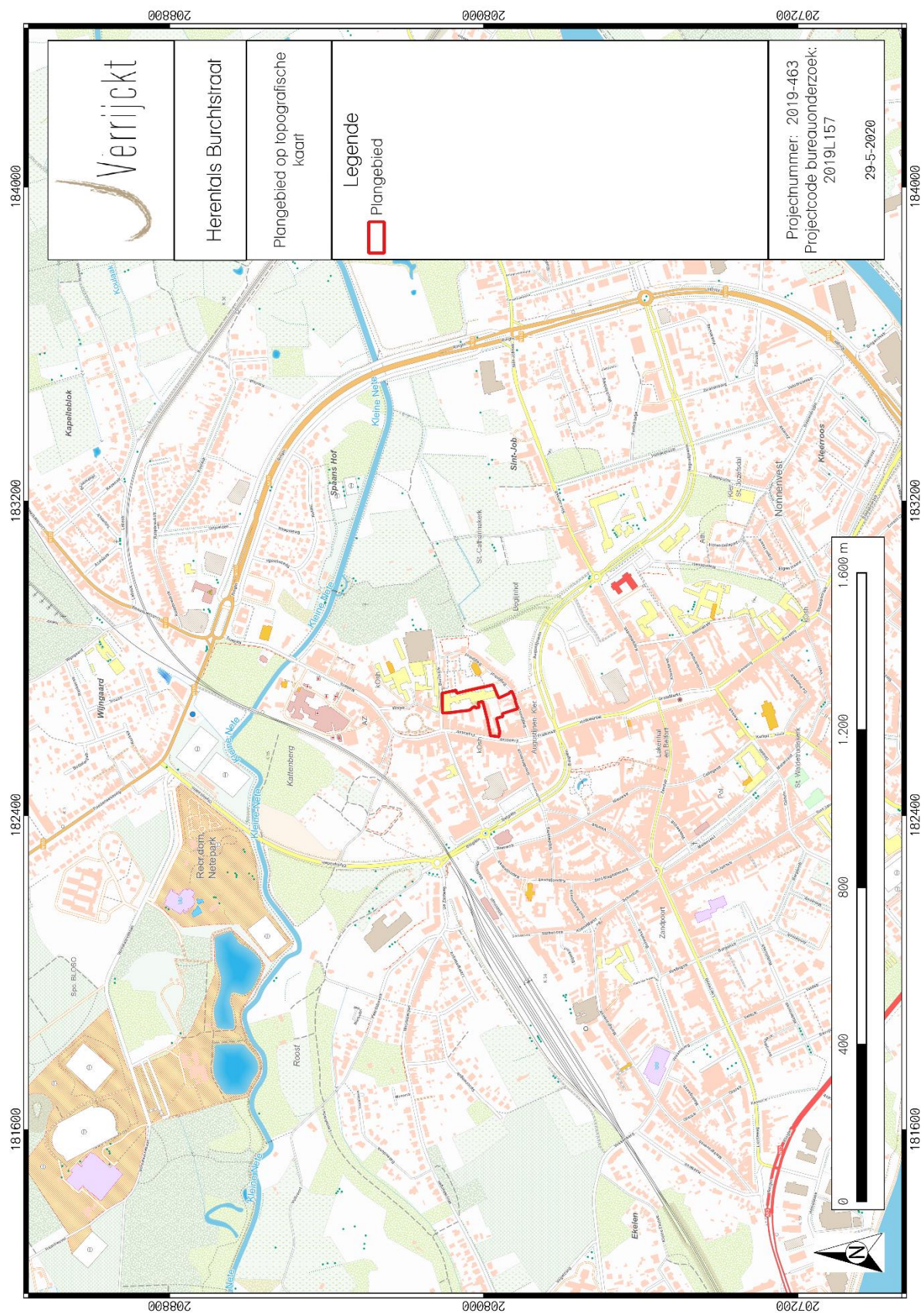
1	Bureauonderzoek.....	1
1.1	Beschrijvend gedeelte	1
1.1.1	Administratieve gegevens	1
1.1.2	Onderzoeksopdracht	4
1.1.3	Juridisch kader.....	4
1.1.4	Randvoorwaarden	5
1.2	Werkwijze en strategie.....	5
1.3	Aanleiding	6
	Huidige situatie en gekende verstoringen	6
	Geplande werken en bodemingrepen	8
1.4	Assessmentrapport.....	11
1.4.1	Topografische situering	11
1.4.2	Landschappelijke en hydrografische situering	11
1.4.3	Geologische situering	14
1.4.4	Bodemkundige situering	14
1.4.5	Historische bronnen	20
1.4.6	Cartografische bronnen	25
1.4.7	Archeologisch bronnen	36
1.5	Besluit	41
1.5.1	Beantwoording onderzoeksvragen	41
1.5.2	Archeologische verwachting	42
1.5.3	Potentieel op kennisvermeerdering.....	43
1.5.4	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	43
1.5.5	Samenvatting	45
2	Lijst met figuren	46
3	Lijst met tabellen.....	46
4	Plannenlijst	46
5	Bibliografie	49
6	Bijlagen	51

1 Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

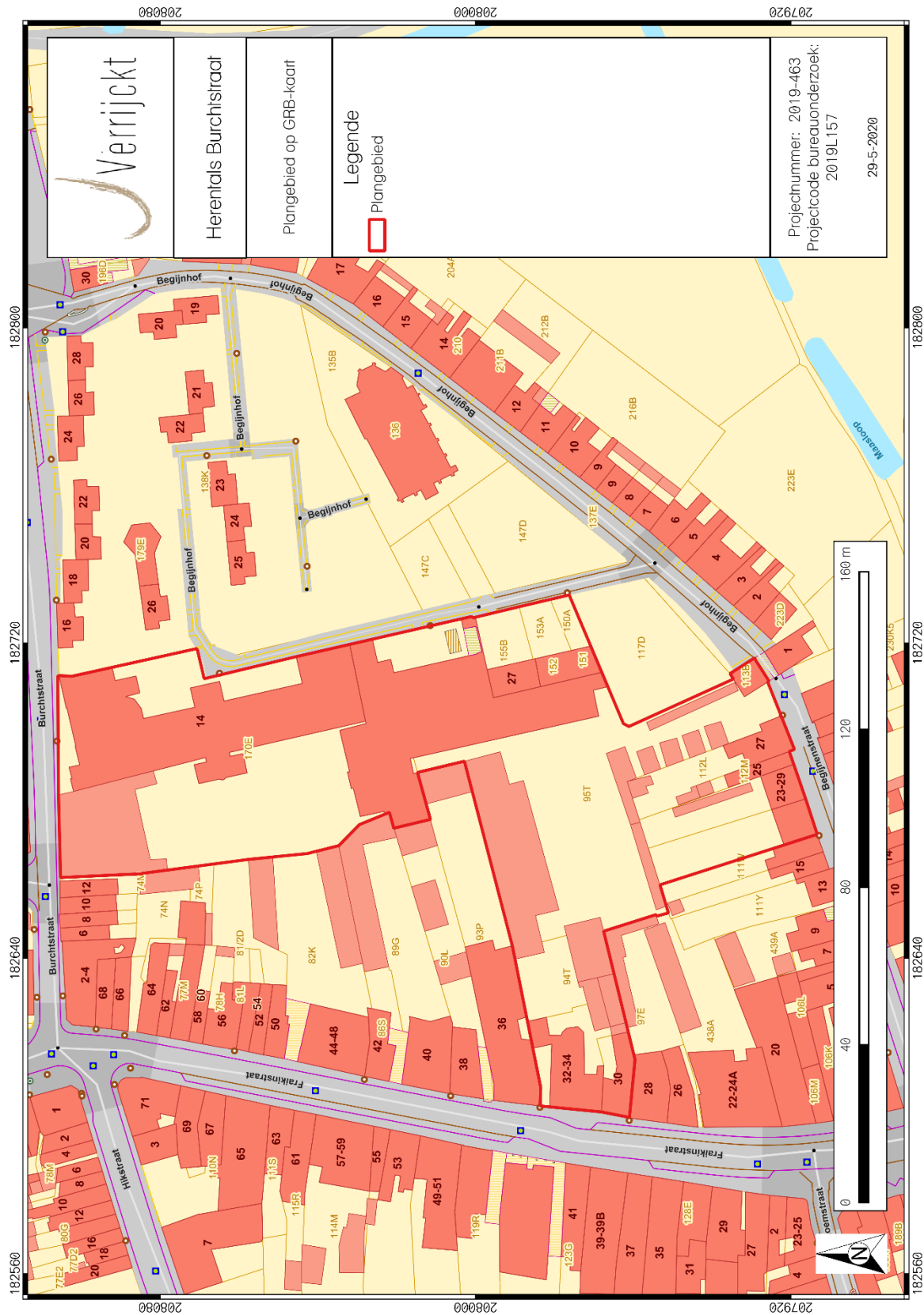
1.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode J. Verrijckt		2019-463
Projectcode Onroerend Erfgoed		2019L157
locatie	Provincie	Antwerpen
	Gemeente	Herentals
	Straat	Burchtstraat
Kadastrale gegevens	Gemeente	Herentals
	Afdeling	2
	Sectie	G
	Percelen	170 ^E , 155B, 153A, 152, 151, 95T, 113B, 112L, 112M, 111B2, 94T, 94S en 94/2C
Coördinaten	Noordoost	X: 182711,64947 Y: 208106,00915
	Noordwest	X: 182660,51848 Y: 208105,32846
	Zuidoost	X: 182732,21259 Y: 207976,2913
	Zuidwest	X: 182651,53924 Y: 207951,11896
Oppervlakte plangebied		Ca. 11.053 m²
Oppervlakte bodemingreep		Ca. 7.578 m²
Erkend Archeoloog		2015/00053 Jeroen Verrijckt

Figuur 1: Plangebied op topografische kaart¹

¹ AGIV 2018a

Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB)²

² AGIV 2018D

1.1.2 Onderzoeksopdracht

De aanleiding van het bureauonderzoek vormt de geplande bouw van één- en meergezinswoningen aan de Burchtstraat in Herentals. Dit bureauonderzoek is de eerste stap in het archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een in akte genomen archeologienota in het kader van het Onroerendergoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerendergoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014.

Hierbij wordt een archeologische verwachting opgesteld voor het plangebied. Deze verwachting wordt tezamen met de geplande bodemingrepen bestudeerd. Op basis hiervan wordt beoordeeld of eventuele archeologische waarden verstoord dreigen te worden én of er een potentiële kenniswinst te behalen is bij verdere onderzoeken binnen het plangebied. Het uiteindelijke doel is het formuleren van een advies hoe deze mogelijke archeologische waarden beschermd of onderzocht dienen te worden, of dat het plangebied wordt vrijgegeven. Dit advies is bindend van zodra de archeologienota is goedgekeurd door Onroerend Erfgoed.

Om een gedegen advies op te stellen dienen minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord te worden:

- *Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?*
- *Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?*
- *Wat is de impact van de geplande werken?*
- *Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?*
- *Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?*
- *Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?*

1.1.3 Juridisch kader

In het kader van het Onroerendergoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerendergoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. In het licht van de bestaande wetgeving heeft de opdrachtgever beslist eventuele belangrijke archeologische waarden te onderzoeken voorafgaande aan de werken. Dit kan door behoud in situ, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of ex situ, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd dreigen te worden. Onderdeel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om in situ behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek. Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen vernietigd worden, is een archeologisch onderzoek nodig. Er wordt een bureauonderzoek uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het projectgebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch

potentieel van het projectgebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het projectgebied, zal de bodem onderzocht worden op gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren.

Van deze archeologienota dient akte genomen te worden door het Agentschap Onroerend Erfgoed, welke nadien bij de aanvraag gevoegd moet worden. Van zodra akte genomen is van deze archeologienota, is deze bindend.

Binnen het plangebied wordt de bouw van één- en meergezinswoningen gerealiseerd. Hierbij bedraagt de totale oppervlakte van het plangebied ca. 11.053 m² en bedraagt de bodemingreep ca. 7.245 m². Het plangebied is gelegen in een beschermde archeologische site en gelegen in een vastgestelde archeologische zone.³ Hierdoor dient, volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, een archeologienota te worden toegevoegd aan de omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen.

1.1.4 Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

1.2 Werkwijze en strategie

Hierbij wordt een archeologische verwachting opgesteld voor het plangebied. Deze verwachting wordt tezamen met de geplande bodemingrepen bestudeerd. Op basis hiervan wordt beoordeeld of eventuele archeologische waarden verstoord worden én dat er een potentiële kenniswinst te behalen is bij verdere onderzoeken binnen het plangebied. Het uiteindelijke doel is het formuleren van een advies hoe deze mogelijke archeologische waarden beschermd of onderzocht dienen te worden, of dat het plangebied vrijgegeven kan worden.

Informatie over de geplande werken werd aangeleverd door de initiatiefnemer om een zo duidelijk mogelijk zicht te krijgen van de geplande werken en hun impact.

Om een beeld te kunnen creëren van de fysisch-geografische situatie en landschappelijke ligging, is er beroep gedaan op de gekende geografische, geologische en bodemkundige bronnen.

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart
- Orthofoto
- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart
- Bodemkaart

³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017

Vervolgens wordt een historische en archeologische analyse van het plangebied uitgevoerd. Hierbij wordt zowel archeologische als historische vakliteratuur en het beschikbare historische en archeologische kaartmateriaal geraadpleegd. Door dit historische kaartmateriaal kan een beeld gegeven worden van de evolutie van het landgebruik in en in de omgeving van het plangebied. Naast de gangbare historische kaarten is ook Cartesius geraadpleegd en het Rijksarchief in België: Kadster. Primitieve plannen.⁴

Volgend archeologisch en historisch kaartmateriaal werd geconsulteerd:

- CAI-kaart
- Deventerkaart
- Ferrariskaart
- Primitief Kadaster
- Atlas der Buurtwegen
- Vandermaelenkaart
- Historische topografische kaarten uit 1873, 1939 en 1969

Het kaartmateriaal in deze archeologienota werd opgesteld met QGIS, dit is een vrij en open source geografisch informatiesysteem.

Er werden geen externe specialisten betrokken bij dit onderzoek en geen wetenschappelijke advisering ingewonnen bij derden.

1.3 Aanleiding

Huidige situatie en gekende verstoringen

Het huidige plangebied is de vroegere Normaalschool of meisjesschool (Sint-Jozefcollege). Vandaag de dag is het terrein verlaten. De school en enkele aanpalende huizen zijn vastgesteld als bouwkundig erfgoed en zijn beschermd als stads- of dorpsgezicht. De school zelf dateert uit 1904, de kapel werd opgericht in 1914. Tussen 1979-1990 worden de verder schoolgebouwen gebouwd, geen van deze gebouwen hebben een kelder. Grote delen van de open speelplaats zijn verhard. Een gedetailleerde beschrijving van de ontstaansgeschiedenis van het gebouw wordt beschreven onder '*Historische bronnen*'.

Het plangebied heeft enkele verbouwingsdossiers uit 1975, 1993 en 2005. De schooldelen uit 1904 en 1914 zullen blijven staan.

⁴ CARTESIUS 2018 ; https://search.arch.be/nl/zoeken-naar-archieven/zoekresultaat/ead/index/eadid/BE-A0550_007345_007065_DUT/node/c%3A0.c%3A21.c%3A0.#c:0.c:21.c:0

Figuur 3: Plan erfgoedwaarde gebouwen

Geplande werken en bodemingrepen

De opdrachtgever plant op het terrein de bouw van één- en meergezinswoningen. Hierbij worden eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden onherroepelijk vernietigd. De aard en omvang van de ingrepen worden hieronder beschreven.

Allereerst zullen de meer recente gebouwen gesloopt worden en verharding weggenomen. Het oorspronkelijke schoolgebouw en kapel zullen behouden blijven, evenals enkele woningen aan de Begijnstraat. In totaal worden er 9 eengezinswoningen ingepland, de overige gebouwen zullen worden ingericht als meergezinswoningen. Aan de Burchtstraat wordt de huidige refter en keukengebouw gesloopt. In de plaats hiervan komt een meergezinswoning, waarbinnen 12 appartementen gelegen zijn. Het gebouw bestaat uit 4 bouwlagen. Aan de voorzijde van het gebouw wordt een grote gemeenschappelijke fietsenparking voorzien. Binnen het huidige schoolgebouw worden 25 appartementen ingepland. Op het gelijkvloers worden nog enkele ruimten opengelaten voor andere invullingen (bv. restaurant, kantoor, handel). De bestaande kelders zullen behouden blijven, wel zullen er nog verschillende liftkokers geïnstalleerd worden.

De huidige kapel blijft dus eveneens behouden, wel wordt deze verder naar achteren uitgebreid. In dit gebouw zullen zich 17 appartementen bevinden.

Centraal gelegen wordt eveneens een meergezinswoning gebouwd, waar plaats is voor 18 appartementen. Verder wordt er een ruimte voorzien dat kan dienen als kantoorruimte, of indien nodig als appartement ingericht kan worden. Achter dit gebouw wordt een groenzone en fietsenstalling voorzien.

Langs de Begijnhofstraat zullen drie eengezinswoningen behouden blijven. Naast deze woningen zal zich een gemeenschappelijke fietsenparking bevinden. Aansluitend op deze gebouwen wordt een appartementsgebouw ingepland, waar plaats is voor 12 gezinnen. Aan de andere kant van dit gebouw bevinden zich eveneens 3 eengezinswoningen.

Aan de Fraikinstraat tenslotte, worden ook appartementen voorzien. Er zal plaats zijn voor vier gezinnen.

Bijna de volledige zone tussen de Begijnhofstraat en de Fraikinstraat zal voorzien worden van een ondergrondse parking, waarvan de inrit voorzien wordt langs de Fraikinstraat. De parking zal plaats bieden voor 88 parkeerplaatsen en worden eveneens lokalen voorzien voor de warmtepompcentrale, elektriciteitscabine en watertellerlokaal. De parking is bereikbaar langs verschillende liften en traphallen. De parking zelf zal ca. 4m diep uitgegraven worden, de liftkokers zullen plaatselijk tot 4.95m diep gaan.

Tenslotte worden er op het terrein verschillende groenzones en tuinzones aangelegd en worden de Burchtstraat en Begijnhofstraat via een brede weg met elkaar verbonden. Ook vanaf de Fraikinstraat zal hier een weg op aansluiten.

Meer gedetailleerde plannen worden in bijlage toegevoegd.

Figuur 4: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting⁵ op orthofoto⁶

⁵ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

⁶ AGIV 2018e

Figuur 5: Afbraakplan⁷

⁷ Plan aangebracht door opdrachtgever

1.4 Assessmentrapport

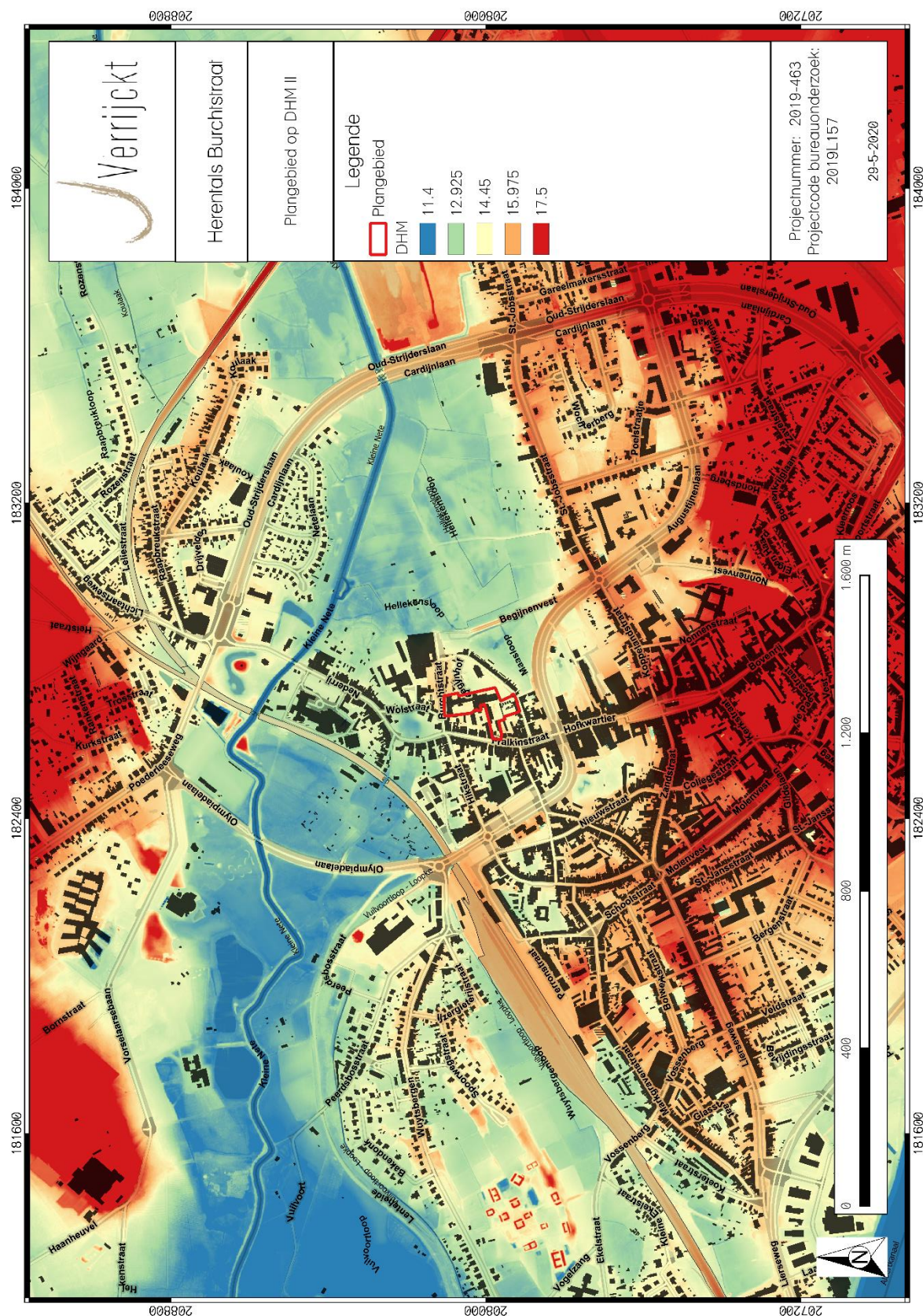
1.4.1 Topografische situering

De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op figuren 1 en 2. Het plangebied is gelegen aan de Burchtstraat in Herentals. Het is gelegen in het historische stadscentrum en behoort tot het Begijnhof dat dateert uit de 17de eeuw. Ca. 150 m naar het oosten toe stroomt de Maasloop, de Kleine Nete stroomt ca. 350m in het noorden.

1.4.2 Landschappelijke en hydrografische situering

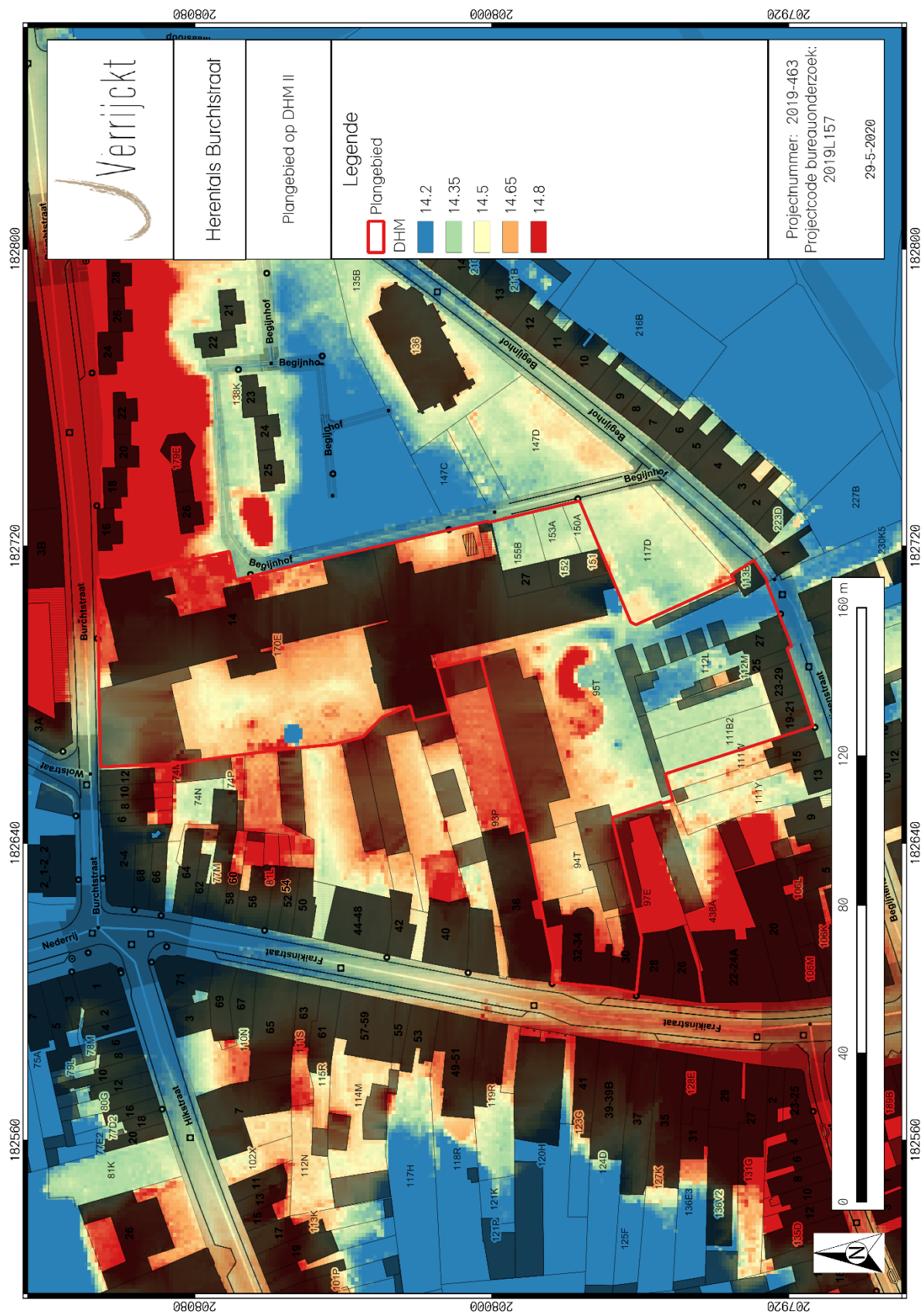
De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 11.4 en 17.5 m + TAW. Het landschap wordt gekenmerkt door de vallei van de Kleine Nete, die een stuk lager gelegen is dan de omliggende dekzandrug.

Binnen het plangebied zelf varieert de hoogte tussen 14.2 en 14.8 m + TAW. Het gaat hier om kleine verschillen, waarbij het noorden van het plangebied iets hoger gelegen is dan het zuiden.

Figuur 6: Plangebied en omgeving op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen II (DHM II)⁸

⁸ AGIV 2018b

Figuur 7: Plangebied op het DHM II⁹

⁹ AGIV 2018b

In geomorfologisch opzicht bevindt het plangebied zich in de depressie van de Schyns-Nete.¹⁰ Deze eenheid is een laagliggend gebied (tussen 5 en 20 m + TAW). Het wordt gekenmerkt door een bosrijk zachtgolvend gebied met een parallelle reliëfstructuur gevormd door valleien en pliocene dekzandruggen. Hierbij kunnen klei en grof zand op de hoger gelegen delen en fijn zand in de lager gelegen delen teruggevonden worden. Lokaal zijn deze afgedekt door holocene rivierduinen. De depressie van de Schyns-Nete bestaat uit een afwisseling van overwegend west-oost georiënteerde ruggen en dalen met een geringe hoogte.¹¹

1.4.3 Geologische situering

Paleogeen en Neogeen (Tertiair)

De omgeving van het plangebied wordt gekenmerkt door afzettingen van de formatie van Diest. De formatie kenmerkt zich door groen tot bruin, heterogeen zand. Er komen meerdere grindlagen, (ijzer)zandsteenbanken en kleirijke horizonten voor. Er is sprake van een schuine gelaagdheid met glauconietrijke en micarrijke horizonten.

Quartair 1/200.000

Op de Quartairgeologische kaart 1/200.000 is het plangebied gekarteerd als type 3a. De onderste laag bestaat uit fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen). Deze karteereenheid ontbreekt mogelijk in sommige delen van de beekvalleien buiten de Vlaamse Vallei en haar uitlopers. De afzettingen worden bedekt door eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holocene en/of hellingsafzettingen van het Quartair. Deze afzettingen zijn mogelijk afwezig. Ze worden op hun beurt bedekt door fluviatiele afzettingen (organochemisch en perimarien inclusief) van het Holocene en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan).

Quartair 1/50.000

Op de Quartairgeologische kaart 1/50.000 is het plangebied gekarteerd als type 2. De onderste laag bestaat uit Tertiaire afzettingen. Deze worden afgedekt door alluvium dat op hun beurt bedekt is door de Formatie van Singraven. Deze Formatie bestaat uit klei, weinig en siltig fijn zand en soms grof zand. Af en toe komen er pure veenlagen voor die vaak ijzerhoudend zijn. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de veenhoudende en de niet-veenhoudende variant. Deze afzettingen zijn het resultaat van (sub)recente alluviatie in het bekken van de Grote en Kleine Nete, en, het Groot Schijn. De dikte bedraagt meestal 1 tot 2 m. De afzettingen zijn afgezet door een meanderende rivier of beek waar lokaal veenvorming optreedt.¹²

1.4.4 Bodemkundige situering

Op de bodemkaart van Vlaanderen is de bodem in het plangebied gekarteerd als OB, onder bebouwing en wordt grotendeels omringd door Zem, Sep en EFp.

Zem: een natte zandbodem met dikke antropogene humus A horizont.

Sep: een natte zandbodem zonder profiel.

EFp: sterk tot zeer sterk gleyige kleibodem zonder profiel.

¹⁰ DE MOOR & MOSTAERT 1993

¹¹ DE MOOR & MOSTAERT 1993

¹² GOOLAERTS, S. en BEERTEN, K. 2006, 8.

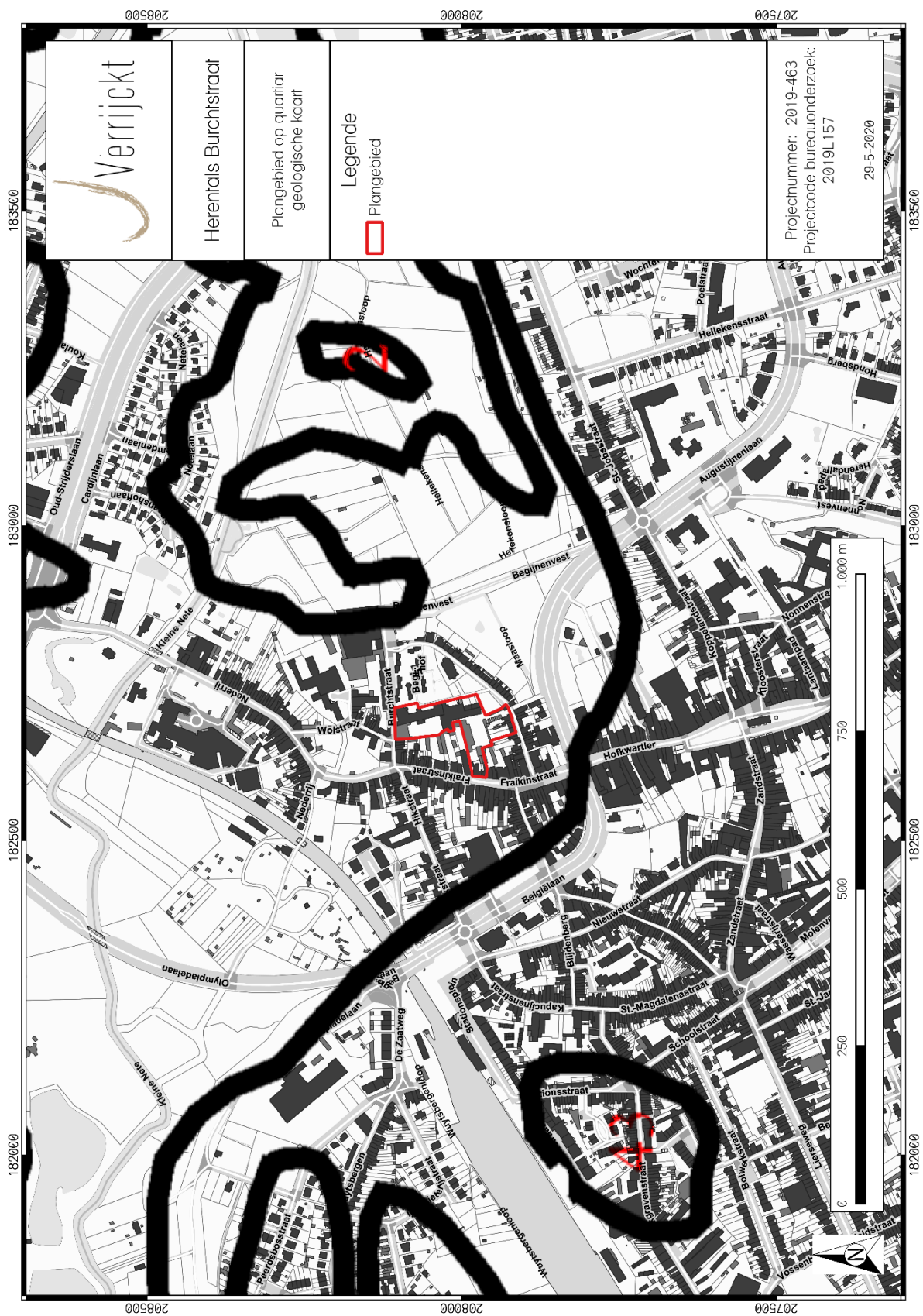
Figuur 8: Plangebied op de Tertiairgeologische kaart¹³

¹³ DOV VLAANDEREN 2018b

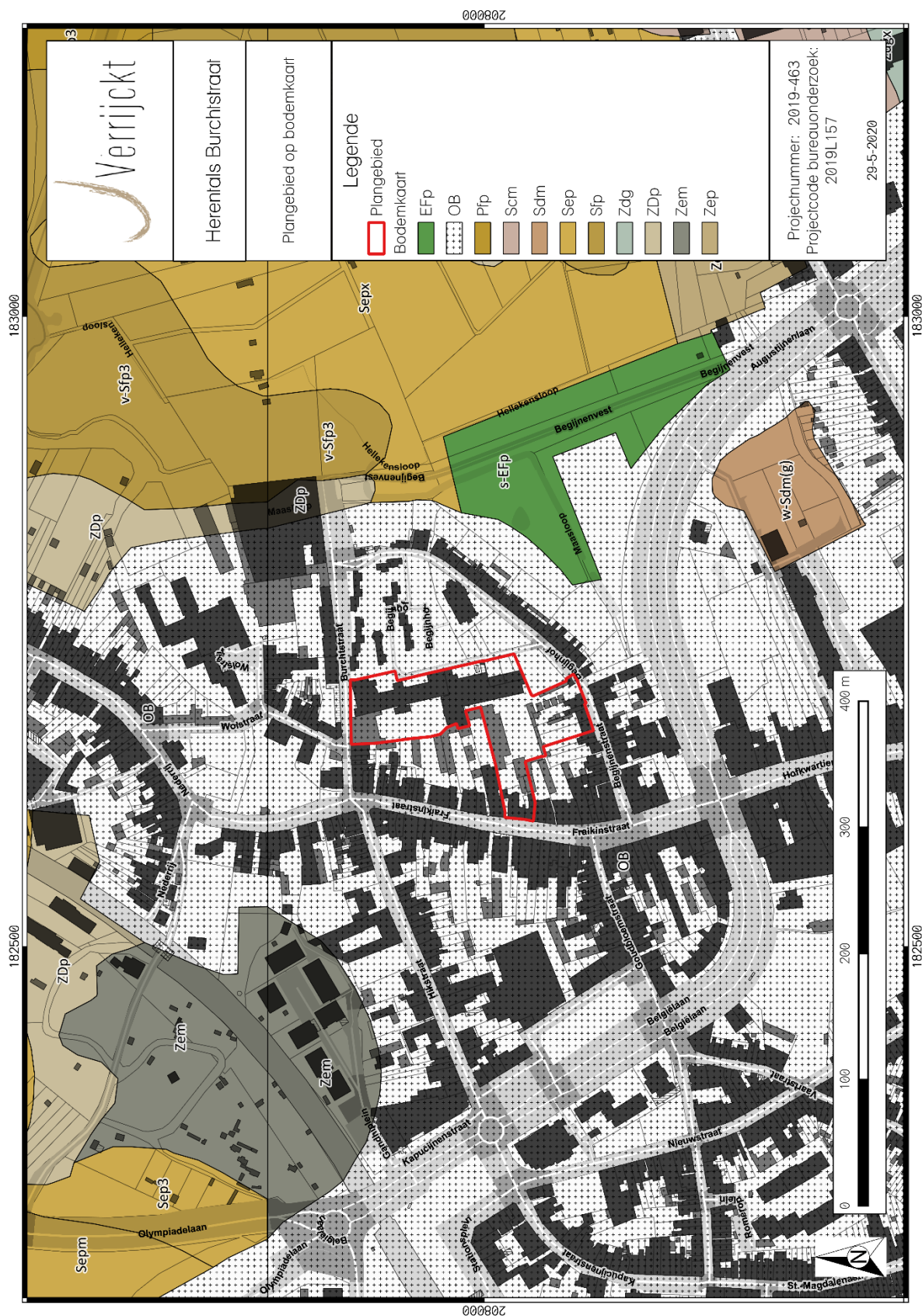

Figuur 9: Plangebied op de Quartairgeologische kaart 1/200.000¹⁴

¹⁴ DOV VLAANDEREN 2018c

¹⁶ DOV VLAANDEREN 2018c

Figuur 12: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen¹⁷

¹⁷ DOV VLAANDEREN 2018a

1.4.5 Historische bronnen

Het plangebied ligt in de huidige stad Herentals.

Het toponiem Herentals (1181) kan verwijzen naar “Hernehals”: ‘herne’ zou haagbeuk betekenen, een symbool dat terug kan gevonden worden op oude stadszegels (uit 1262) en het stadswapen en ‘hals’ zou verwijzen naar een heuveltje.

De naam Herentals wordt voor de eerste maal vermeld in een pauselijke bulle (1147-1150). De stad ontstond uit twee kernen. De oudste kern ontstond op een onbekende datum rond de Sint-Waldefrudiskerk in het zuidelijk deel van de huidige stad als een allodium of landelijke vestiging van het kapittel van Bergen op basis van een vroegmiddeleeuws villadomein (villam de Hernehals). De tweede kern, een handelsnederzetting, ontwikkelde zich in de nabijheid van de Nete, in het noordoostelijke gedeelte van de stad nabij het Begijnhof (stichting vóór 1266) en het Sint-Elizabethgasthuis (gesticht vóór 1253). Deze ontwikkelingsvorm verklaart de langgerekte peervorm van de stad.

Herentals werd in 1209 gesticht door “stedenstichter” hertog Hendrik I van Brabant. Het lag op het kruispunt van de verbinding tussen Friesland en Leuven en de handelsroute van Brugge over Antwerpen, Mechelen en Maastricht naar Keulen. De kleine Nete fungeerde in deze periode als een belangrijke waterweg. De plaats groeide snel uit tot een centrum van economische welvaart door zijn centrale ligging in het hertogdom Brabant en er vestigden zich verschillende geestelijke instellingen. Van einde 13de eeuw tot de 16de eeuw zorgde de lakennijverheid, gericht op de Europese markt, voor economische welvaart.

Van 1356 tot 1406, toen Antwerpen bij het graafschap Vlaanderen hoorde, was Herentals de hoofdplaats van het markgraafschap Antwerpen. Van 1576 tot 1584 bezetten Staatse troepen (leger van de Zeven Verenigde Nederlanden) de stad die in de volgende eeuwen als garnizoenstad meermaals te lijden had onder bezettingen en inkwartieringen, dit betekende een economische neergang voor Herentals. In de 16de eeuw kende de stad nog een relatieve bloei als belangrijk bleek- en exportcentrum van linnen. Tijdens de Boerenkrijg trad de stad voor korte tijd op het voorplan tot de slag bij Herentals een einde maakte aan de bezetting door de Boeren (23-28 oktober 1798).

Tijdens de Eerste en Tweede Wereldoorlog werd Herentals bezet door de Duitsers. De IJzeren Rijn liep door Herentals en zo ging de stad fungeren als een garnizoensstad. Impuls voor de naoorlogse industriële ontplooiing was de vestiging van de industriezone Herentals (1967) op het grondgebied van Herentals, Herenthout en Grobbendonk.

- *Historiek Begijnhof*

Hieronder volgt er een kort historisch overzicht van het plangebied opgesteld door E. Van de Velde van de IOED Land van Nete en Aa naar aanleiding van een plaatsbezoek met de opdrachtgever.

Het huidige plangebied is de vroegere Normaalschool of meisjesschool (Sint-Jozefcollege). Vandaag de dag is het terrein verlaten. De school en enkele aanpalende huizen zijn vastgesteld als bouwkundig erfgoed en zijn beschermd als stads- of dorpsgezicht. De huidige gebouwen dateren uit het begin van de 20ste eeuw, met name uit 1903 en 1914. Op de plek waar de normaalschool staat, stond eerder een voorloper van diezelfde school. Vanaf circa 1835 vestigden de lekenzusters Van Heteren zich op het domein en bouwden ze langzaam maar zeker aan de Normaalschool, het pensionaat, de betalende school en tot slot de gemeentelijke meisjesschool. Eerst huurden ze de bestaande huizen aan de west- en noordzijde van het begijnhof, maar er verzezen ook nieuwe gebouwen in en rond de Burchtstraat. Voor de komst van de zusters Van Heteren in 1835 hadden

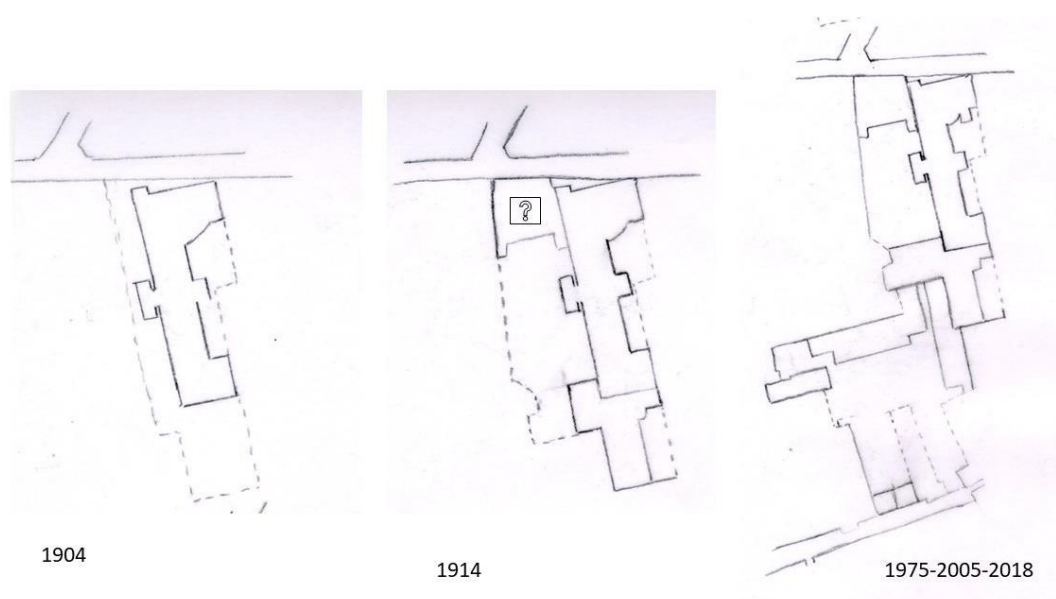
de begijnen zelf al een werkschooltje ingericht. De site maakte dus eerst gewoon deel uit van het begijnhof uit de 17de eeuw.¹⁸ Voor de 17de eeuw bevond het begijnhof zich elders in de stad, met name ten noorden van de Kleine Nete. De kaart van Jacob van Deventer uit het midden van de 16de eeuw toont dat de plek waar de normaalschool gebouwd zal worden op dat moment groene, veelal onbebouwde binnenruimte is achterin de huizen en binnen de stadsomwalling. Pas met de bouw van het Begijnhof komt er een scheiding van noord naar zuid doorheen dit gebied. Die vormt de grens waarlangs in 1904 het schoolgebouw gezet wordt. Mogelijk bevinden zich in de ondergrond nog sporen van menselijke activiteit uit de periode van het begijnhof en daarvoor. In 1903 kopen E.H. Gabriels en juffrouw Gheys de gronden en de gebouwen in de noordwesthoek op en ontwikkelen ze verder als schooldomein. Er verrijst een nieuwbouw naar het plan van architect Jan De Vroey uit Berchem.¹⁹ De eerste fase bestaat uit het E-vormig hoofdgebouw met gevel aan de Burchtstraat, een tuingevel richting het begijnhof en de andere zijgevel die slechts enkele meters verwijderd is van een afsluitende muur (fig. 13). Op de plaats waar vandaag het bouwvolume met de kapel staat - dat aanleunt aan het Fundatiehuis van het Begijnhof - was in de eerste fase een speelplaats voorzien. De achtergevel is nog goed te zien op een oude postkaart uit 1905 (fig. 14). Waarschijnlijk bouwde men in 1914 op deze plek verder (fig. 15). Tot op heden is er bij de IOED geen weet van plannen of dossiers hierover. Het nieuwe volume telde 3 bouwlagen waarvan de bovenste hoger is uitgewerkt dan het bouwvolume uit 1903 en werd tegen de gebouwen van het Begijnhof aan gezet. Die bouwnaad is nog goed zichtbaar in de schoorsteen van het fundatiehuis. Die verhoogden de werklieden tot boven de kapel van de school (fig. 16). De versieringselementen in de gevel zijn dezelfde, maar de baksteen toont het verschil duidelijk in zijn kleur. Wanneer het gebouw rechts naast de gevel in de Burchtstraat is opgetrokken kon nog niet worden achterhaald. Wel zeker is dat hier eerst woonhuizen van 1 bouwlaag stonden waardoor de toren aan 1 zijde extra vrij stond. Van een oude postkaart valt af te leiden dat het bouwvolume ter vervanging van die woonhuizen origineel in eenzelfde stijl was opgetrokken als het bestaande gebouw uit 1904. Dit volume werd in 1975 verbouwd. Voor de verbouwing bleef men volledig binnen de originele volumes (rooilijn en dakhoogte), maar de voorgevelafwerking, muurdoorbrekingen en het interieur werden stevig onder handen genomen. De breuk met het gebouwvolume uit 1904 is aan de straatzijde heel duidelijk (fig. 17). Een kleine twintig jaar later, in 1993, wordt het oude sanitair blok – op de speelplaats - afgebroken en heropgericht naar meer moderne normen op dezelfde plaats. In 2005 wordt in de toren een lift geplaatst. Daarvoor wordt de deur in de toren verplaatst van de voor- naar de zijgevel en worden enkele ramen toegewerkt. Op dat moment worden ook de twee rijhuizen in de Begijnenstraat verbouwd. De school krijgt in 2005 toestemming om enkel de gevels te behouden en de rest van de woningen te slopen en herop te bouwen als kleedkamers en klaslokaal. De gevels van de woningen worden daarbij gereinigd en het schrijnwerk vernieuwd naar het oude model. Monumenten en Landschappen gaf eerder dat jaar een gunstig advies voor deze werken. Een laatste aanpassing komt er in 2013 met de plaatsing van een leuning en gebouchardeerde strips aan de trap aan de voorgevel van het schoolgebouw.²⁰ Over het interieur van het schoolgebouw en de evolutie daarvan doorheen de tijd is iets minder informatie voorhanden. De school is aan de binnenzijde meerdere malen aangepast aan geldende normen voor schoolgebouwen en de noden van de onderwijsinstelling zelf. De bouwplannen van 1903 geven voor de kelder en het gelijkvloers ook de originele functies van de verschillende ruimten mee. Iconografisch materiaal biedt dan weer houvast voor originele materialen en structuren zoals vloer- en plafondafwerking, dragende elementen of decoratie. Hieronder een weergave van een selectie van de beschikbare beelden.²¹

¹⁸ Cools, J. Het Begijnhof van Herentals. Historische gids.

¹⁹ Stadsarchief Herentals: bouwtoelating en twee blauwdrukken ontwerp 1903.

²⁰ De bouwdoosiers uit 1975, 1993, 2005 en 2013 worden bewaard op de dienst omgeving van de Stad Herentals.

²¹ Nota van E. Van de Velde (IOED Land van Nete en Aa) naar aanleiding van een bespreking met de initiatiefnemer omstreeks 2018-2019.

Figuur 13: schets van de evolutie van de schoolgebouwen op basis van de eerste resultaten van het archiefonderzoek. (© E. Van de Velde – IOED Land van Nete en Aa)²²

Figuur 14: zicht op achtergevel en speelplaats zoals gebouwd in 1904. Links bevindt zich het fundatiehuis. (© E. Van de Velde – IOED Land van Nete en Aa)²³

²² Nota van E. Van de Velde (IOED Land van Nete en Aa) naar aanleiding van een bespreking met de initiatiefnemer omstreeks 2018-2019.

²³ Idem.

Figuur 15: nieuwbouw uit 1904 (?) komt nu wel tot tegen het fundatiehuis. (© E. Van de Velde – IOED Land van Nete en Aa)²⁴

²⁴ Nota van E. Van de Velde (IOED Land van Nete en Aa) naar aanleiding van een bespreking met de initiatiefnemer omstreeks 2018-2019.

Figuur 16: plaats waar nu de grijsbruine gevel uit 1975 staat, zag er in de jaren daarvoor heel anders uit (© E. Van de Velde – IOED Land van Nete en Aa)²⁵

Figuur 17: voor- en achterzijde van de vastgestelde panden in de Begijnenstraat. Achter de gevels zitten kledkamers en een klaslokaal. (© E. Van de Velde – IOED Land van Nete en Aa)²⁶

²⁵ Nota van E. Van de Velde (IOED Land van Nete en Aa) naar aanleiding van een bespreking met de initiatiefnemer omstreeks 2018-2019.

²⁶ Idem.

1.4.6 Cartografische bronnen

Jacob Van Deventerkaart (ca. 1550)

Op de Deventerkaart is te zien dat het plangebied aan de straatkanten reeds bebouwd was. In het centrale gedeelte is er een graszone, vermoedelijk tuinzone, aanwezig. Zoals eerder vermeld zal in dit gedeelte het merendeel van de normaalschool gebouwd worden. (Fig. 18)

Ferraris (1771-1778)

Op de Ferrariskaart is te zien dat het plangebied reeds in gebruik is als begijnhof. Er wordt een groot langwerpig gebouw/gebouwen weergegeven in het noorden van het plangebied. Ook in het westen van het terrein staan al enkele gebouwen aangeduid. Verder liggen er verschillende tuintjes binnen het plangebied. (Fig. 19)

Primitief Kadaster (1840 -1843) en Atlas der Buurtwegen (1843-1845)

Zowel het Primitief Kadaster als de Atlas der Buurtwegen geven een meer gedetailleerd beeld weer. Zo blijkt het langwerpige gebouw te bestaan uit 13 kleine woningen. Aan de straatzijde van de Burchtstraat zijn er eveneens vijf gebouwen gelegen. Ter hoogte van de Begijnstraat zijn er ook drie gebouwen gelegen en ook aan de Fraikinstraat zijn al enkele gebouwen aanwezig. (Fig. 20)

Vandermaelen (1846-1854)

De Vandermaelenkaart geeft een gelijkaardig beeld. Echter door een fout bij het georefereren dient de locatie van het plangebied meer in zuidelijke richting te worden geplaatst. Het langwerpige gebouw of gebouwen wordt nog steeds weergegeven, enkel de invulling van de tuinzone wordt hier niet meer weergegeven. (Fig. 21)

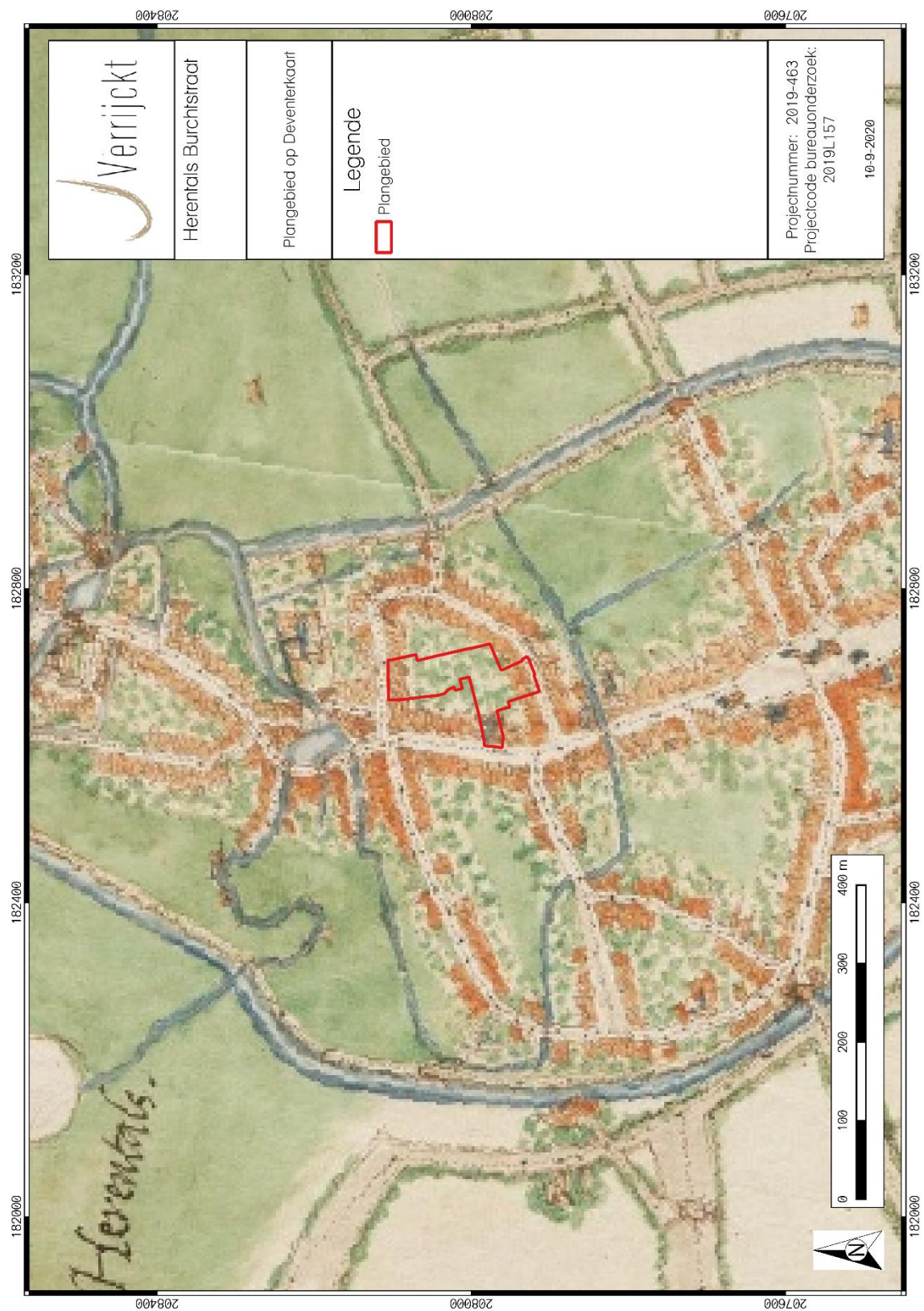
Topografische kaarten 1873, 1939 en 1969

De situatie op de topografische kaart 1873 is gelijkaardig aan deze situatie van de Atlas der Buurtwegen.

De situatie verandert voor het eerst grondig op de topografische kaart uit 1939. De individuele woningen maken plaats voor een groot gebouw met uitbreidingen, iets wat duidelijker zichtbaar wordt op de topografische kaart van 1969. (Fig. 22)

Orthofoto's (1979-1990 en 2017)

De huidige indeling is voor het eerst zichtbaar op de orthofoto uit 1979-1990. De huidige schoolgebouwen zijn hier allemaal aanwezig. Doorheen de jaren worden er kleine veranderingen doorgevoerd, zoals speeltoestellen, etc.

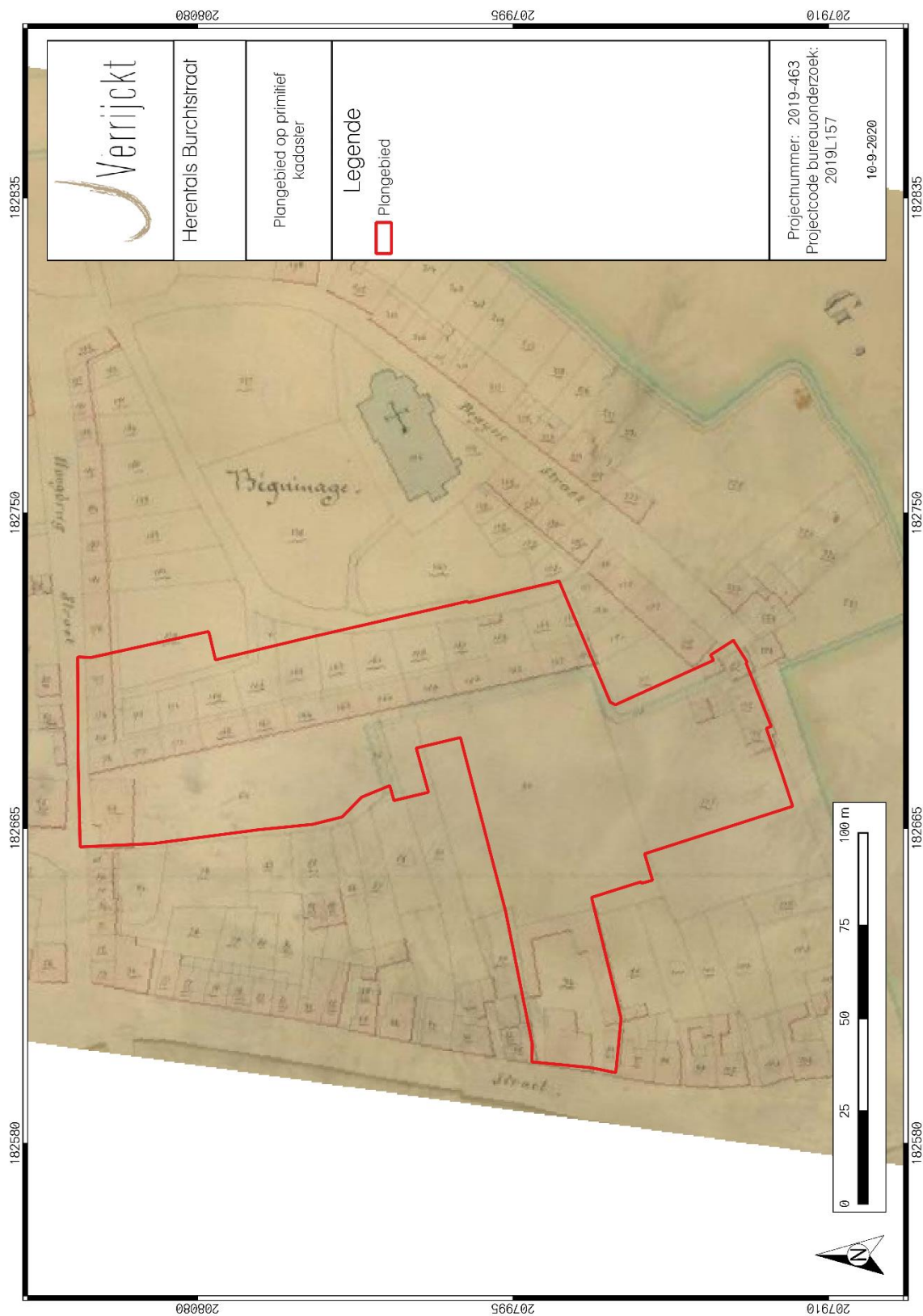
Figuur 18: Plangebied op de Deventerkaart²⁷

²⁷ <https://blog.hgk.be/oude-landkaarten-streek-rond-herentals/>

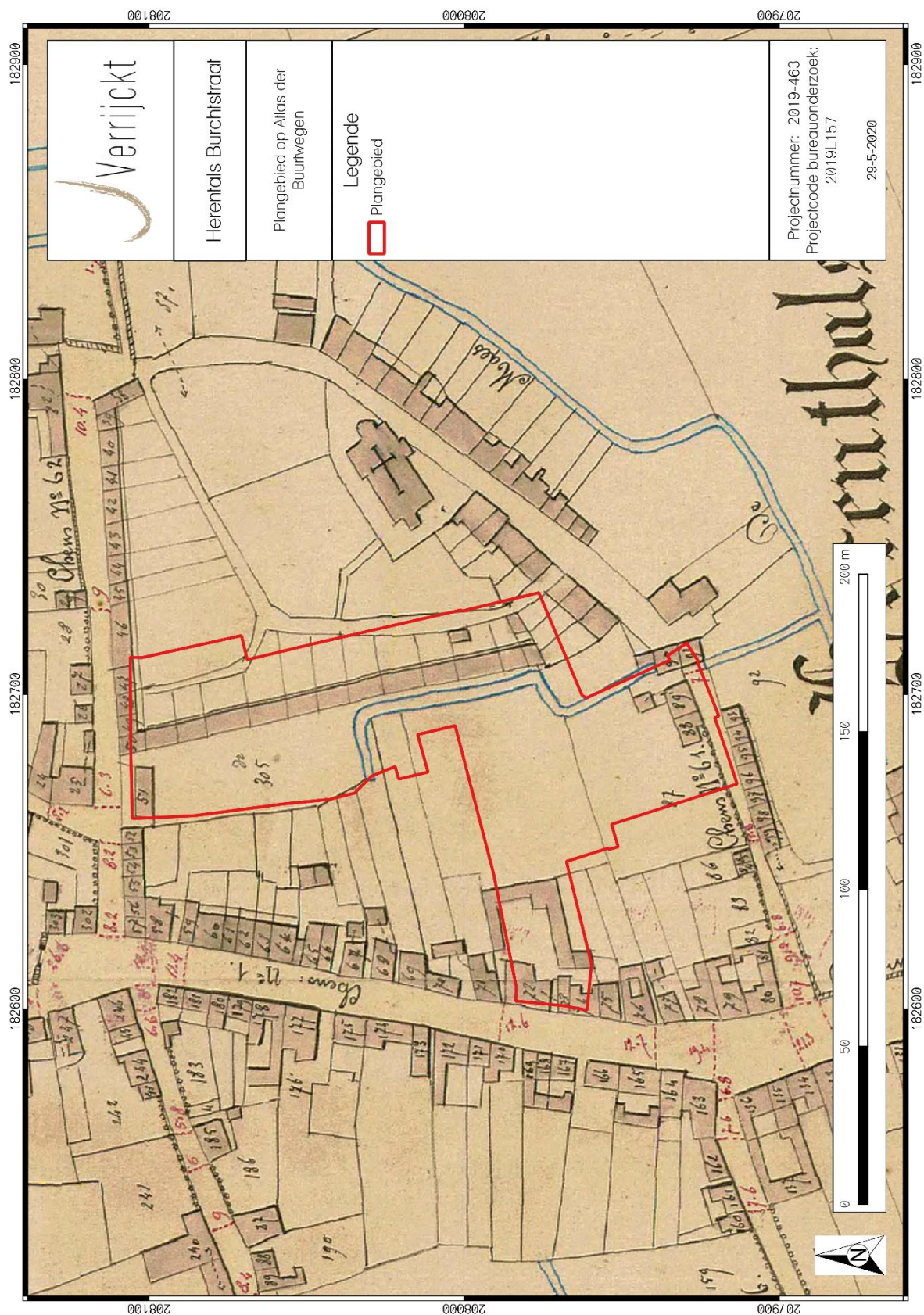

Figuur 19: Plangebied op de Ferrariskaart²⁸

²⁸ GEOPUNT 2018c

²⁹ https://search.arch.be/nl/zoeken-naar-archieven/zoekresultaat/ead/index/eadid/BE-A0550_007345_007065_DUT/node/c%3A0.c%3A21.c%3A0.#c:0.c:21.c:0

Figuur 21: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen³⁰

³⁰ GEOPUNT 2018b

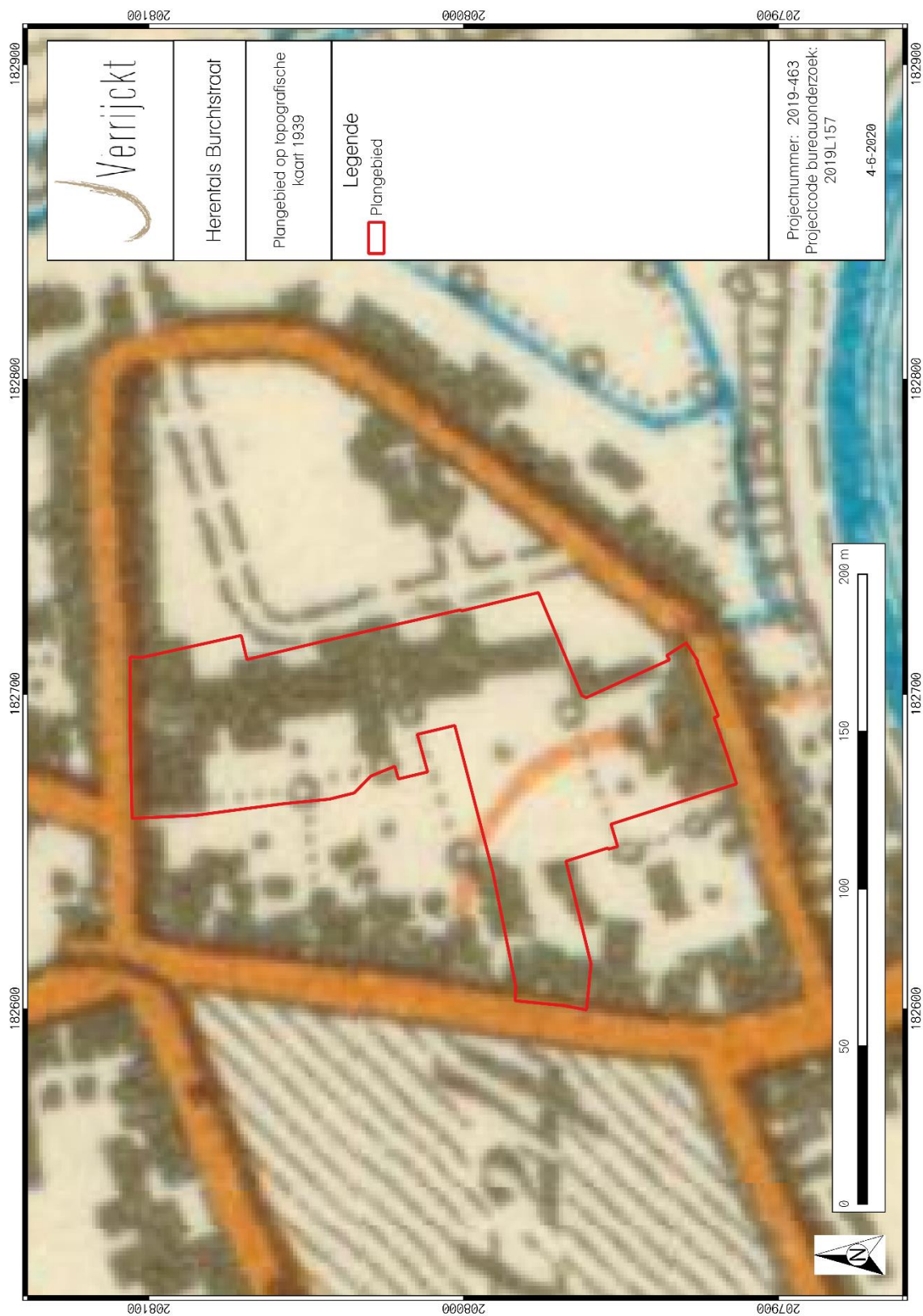
Figuur 22: Plangebied op de Vandermaelenkaart³¹

³¹ GEOPUNT 2018d

Figuur 23: Plangebied op de historische topografische kaart uit 1873³²

³² <http://www.cartesius.be/arcgis/home/webmap/viewer.html?useExisting=1&lang=nl-NL> (Geraadpleegd op 10/09/2020)

Figuur 24: Plangebied op de historische topografische kaart uit 1939³³

³³ <http://www.cartesius.be/arcgis/home/webmap/viewer.html?useExisting=1&lang=nl-NL> (Geraadpleegd op 10/09/2020)

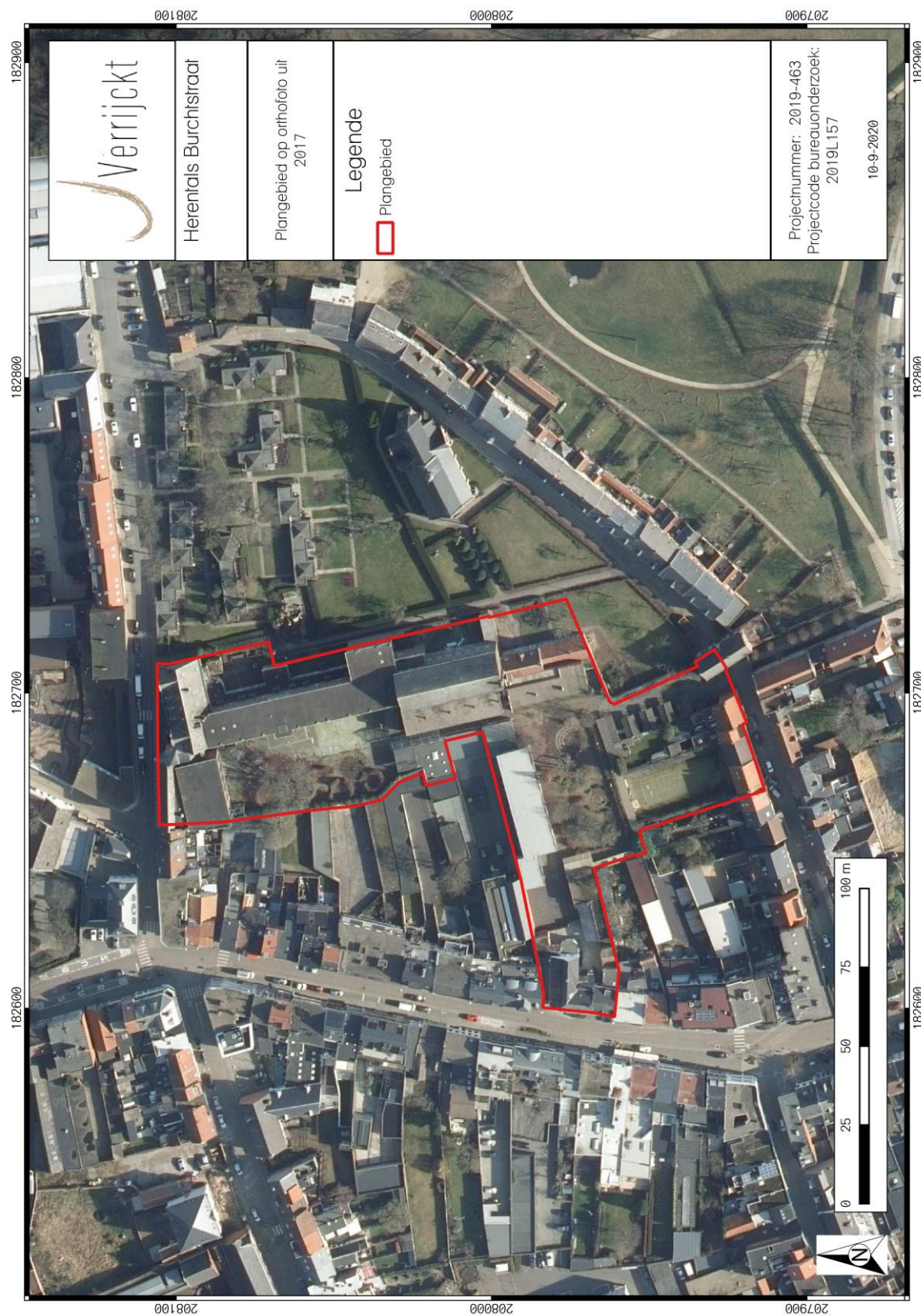
Figuur 25: Plangebied op de historische topografische kaart uit 1969³⁴

³⁴ <http://www.cartesius.be/arcgis/home/webmap/viewer.html?useExisting=1&lang=nl-NL> (Geraadpleegd op 10/09/2020)

Figuur 26: Plangebied op de orthofoto uit 1979-1990³⁵

³⁵ AGIV 2018e

Figuur 27: Plangebied op de orthofoto uit 2017³⁶

³⁶ AGIV 2018e

1.4.7 Archeologisch bronnen

Het plangebied is gelegen in een beschermde archeologische site en in een vastgestelde archeologische zone (fig. 28). (Hieronder meer informatie)

Voor de ruime omgeving van het plangebied kunnen zowel de Centrale Archeologische Inventaris (CAI), als de archeologische gebeurtenissen, (vastgestelde) archeologische zones en goedgekeurde archeologienota's geraadpleegd worden. Allereerst volgt hieronder een lijst van de gekende archeologische waarden zoals weergegeven in de archeologische databank van vindplaatsen in Vlaanderen (CAI).

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.³⁷

CAI-NUMMER	TOPONIEM	OMSCHRIJVING	DATERING	BRON
113139	Begijnhof en sint-catherinakerk	Begijnhof en kerk (beschermde site) via historische studie	Late middeleeuwen	HTTPS://ID.ERFGOED.NET/WAARNEMINGEN/113139 (Geraadpleegd op 10-09-2020)
113147	Pastorij begijnhof	Pastorij (beschermd monument, maakt deel uit van de Rijksmiddelbare school) via erfgoedonderzoek, historische studie Herentals en archeologische opgravingen Herentals	17 ^{de} eeuw	HTTPS://ID.ERFGOED.NET/WAARNEMINGEN/113147 (Geraadpleegd op 10-09-2020)
113202	Minderbroederklooster	Minderbroederklooster via erfgoedonderzoek Herentals	Late middeleeuwen	HTTPS://ID.ERFGOED.NET/WAARNEMINGEN/113202 (Geraadpleegd op 10-09-2020)
164118	Stadsomwalling	Stadsomwalling (grachten en Wallen – verdedigingselementen) via kaartstudie	Late middeleeuwen	HTTPS://ID.ERFGOED.NET/WAARNEMINGEN/164118 (Geraadpleegd op 10-09-2020)
102283	Klene Nete 1	Oude meander of veenput langs nete, archeologische vondsten, losse objecten: Metaal (bronzen pot) en aardewerk (reeks grijs aardewerk)	13 ^{de} eeuw	HTTPS://ID.ERFGOED.NET/WAARNEMINGEN/102283 (Geraadpleegd op 10-09-2020)

³⁷ CAI 2018

		via evaluerend terreinonderzoek Herentals		
113145	Sint-Elisabethgasthuis	Sint-Elisabeth ziekenhuis (beschermd monument) via kaartstudie herentals	Late middeleeuwen	HTTPS://ID.ERFGOED.NET/WAARNEMINGEN/113145 (Geraadpleegd op 10-09-2020)
218704	Belgiëlaan	Enkele sporen via archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem Herentals	Late middeleeuwen	HTTPS://ID.ERFGOED.NET/WAARNEMINGEN/218704 (Geraadpleegd op 10-09-2020)
209042	Hofkwartier	Sporen via archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem Herentals	volle middeleeuwen	HTTPS://ID.ERFGOED.NET/WAARNEMINGEN/209042 (Geraadpleegd op 10-09-2020)
218141	Hofkwartier	Greppel en enkele kuilen via archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem Herentals	Nieuwe tijd	HTTPS://ID.ERFGOED.NET/WAARNEMINGEN/218141 (Geraadpleegd op 10-09-2020)
105690	De Augustijn	Woonhuis via historische studie Herentals	17 ^{de} eeuw	HTTPS://ID.ERFGOED.NET/WAARNEMINGEN/105690 (Geraadpleegd op 22-09-2020)
113204	Augustijnenklooster	Klooster via erfgoedonderzoek Herentals	17 ^{de} eeuw	HTTPS://ID.ERFGOED.NET/WAARNEMINGEN/113204 (Geraadpleegd op 22-09-2020)

Het begijnhof en de Sint-Catherinakerk (CAI melding 113139) is gelegen aan het Herentalse hof. De kerk situeert zich in het centrale gedeelte van het begijnhof. De site is beschermd. Het begijnhof is gesticht vóór 1266 op het Nieuwland, vermoedelijk rond 1260 met de toenmalige 13de eeuwse kerk. Omwille van het strategisch belang is het begijnhof in 1578 afgebroken en in de 17de eeuw opnieuw heropgebouwd aan de Burchtstraat als een begijnhof van het pleintype. Verder hebben er in de 17de en 18de eeuw enkele verbouwingen plaatsgevonden. De huidige kerk heeft verschillende aanpassingen gekend doorheen de jaren heen, voornamelijk tijdens de 17de en 18de eeuw. Beide monumenten zijn onderzocht via historische studie.³⁸

De pastorie (113147) bevindt zich buiten het begijnhof, maar situeert zich ook aan de Burchtstraat. Ook dit historisch gebouw is een beschermd monument en maakt deel uit van de Rijksmiddelbare school. Via erfgoedonderzoek, historische studie en archeologische opgravingen is er meer

³⁸ <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/113139> (Geraadpleegd op 10/09/2020)

informatie verschaft over dit gebouw. Mogelijk zou er vanaf 1630 werken aan het gebouw zijn gedocumenteerd.³⁹

Het klooster van de Minderbroeders (113202) is aangelegd in de buurt van de noordelijke vesten, nabij het molenwater. Op de Poppkaart wordt het klooster nog vermeld als Begijnhof. Vandaag de dag is het een huidig instituut van de Voorzienigheid (een school). In 1797 is het klooster veranderd in een lakenfabriek, maar het complex brandde af in 1885.⁴⁰

CAI-melding 164118 betreft de stadsomwalling bestaande uit wallen en grachten. Mogelijk tracé van de omwalling kan herkend worden op het gereduceerd kadaster en de Ferrariskaart.⁴¹

CAI-melding 102283 betreft een evaluerend terreinonderzoek in Herentals door K. Van Iseghem in 2003.⁴² Hier is een oude meander of veenput langsheen de Nete aangetroffen. Ook archeologische objecten, zoals een bronzen pot en een reeks grijs aardewerk uit de 13de eeuw zijn aangetroffen. De datering van de mogelijke veenput en bronzen pot is niet gekend.⁴³

CAI-melding 113145 betreft het Sint-Elisabethziekenhuis. Het is gelegen aan de kruising van de Nete met de Nederrij en de Lichtaartseweg. Het is een beschermd monument. Het monument is via kaartstudie onderzocht. Van het oorspronkelijke geheel zijn nu nog vier gebouwen overgebleven, met name het 17de eeuwse poortgebouw, de kapel, het klooster en de schuur. Vóór 1253 werd het gehele complex opgericht en was deze gewijd aan de Onze Lieve Vrouw. Doorheen de jaren zijn er verschillende aanpassingen geweest. In de 16de-18de eeuw, alsook in de 20ste eeuw zijn enkele gebouwen bijgezet. In 1983-1984 is het ziekenhuis gerestaureerd.⁴⁴

CAI-melding 218704 is een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem in Herentals, uitgevoerd door Archebo in 2016. Tijdens dit onderzoek zijn enkele sporen afgedekt door een zwarte ophogingslaag waarin middeleeuws en postmiddeleeuws materiaal werd aangetroffen.⁴⁵

Ook CAI-melding 209042 betreft een vooronderzoek met ingreep in de bodem, tevens uitgevoerd door Archebo in 2015. Er zijn negen verspreide sporen aangetroffen afgedekt door een zwarte laag. Deze laag zou ook ontstaan zijn in de volle middeleeuwen. Er zat voornamelijk Maaslands wit aardewerk in.⁴⁶

Tevens betreft CAI-melding 218141 een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem in Herentals in 2017. Hier zijn enkele kuilen en een greppel aangetroffen onder subrecent ophogingspakket.⁴⁷

CAI-melding 113204 betreft een historisch gebouw, de Augustijn uit de 17de eeuw. CAI-melding 105690 tot slot betreft het klooster van de Augustijnen en de infirmerie, gesticht in 1613 of 1616. In

³⁹ <https://id.erfgoed.net/waarden/113147> (Geraadpleegd op 10/09/2020)

⁴⁰ <https://id.erfgoed.net/waarden/113202> (Geraadpleegd op 10/09/2020)

⁴¹ <https://id.erfgoed.net/waarden/164118> (Geraadpleegd op 10/09/2020)

⁴² Positieve werfcontroles en vondstmeldingen van de periode januari-maart 2003 in de provincie Antwerpen door K. Van Iseghem.

⁴³ <https://id.erfgoed.net/waarden/102283> (Geraadpleegd op 10/09/2020)

⁴⁴ <https://id.erfgoed.net/waarden/113145> (Geraadpleegd op 10/09/2020)

⁴⁵ CLAESSEN, J. 2016. ; <https://id.erfgoed.net/waarden/218704> (Geraadpleegd op 10/09/2020)

⁴⁶ CLAESSEN, J. en R. VAN DE KONIJNENBURG 2015. ; <https://id.erfgoed.net/waarden/209042> (Geraadpleegd op 10/09/2020)

⁴⁷ VAN DER VEKEN B. e.a. 2017. ; <https://id.erfgoed.net/waarden/218141> (Geraadpleegd op 10/09/2020)

1792 wordt het klooster niet meer gebruikt. De oude infirmerie uit 1692 werd omstreeks de jaren '50 uit de 20ste eeuw gerestaureerd waarbij het in 1990-1992 werd aangepast tot archief.⁴⁸

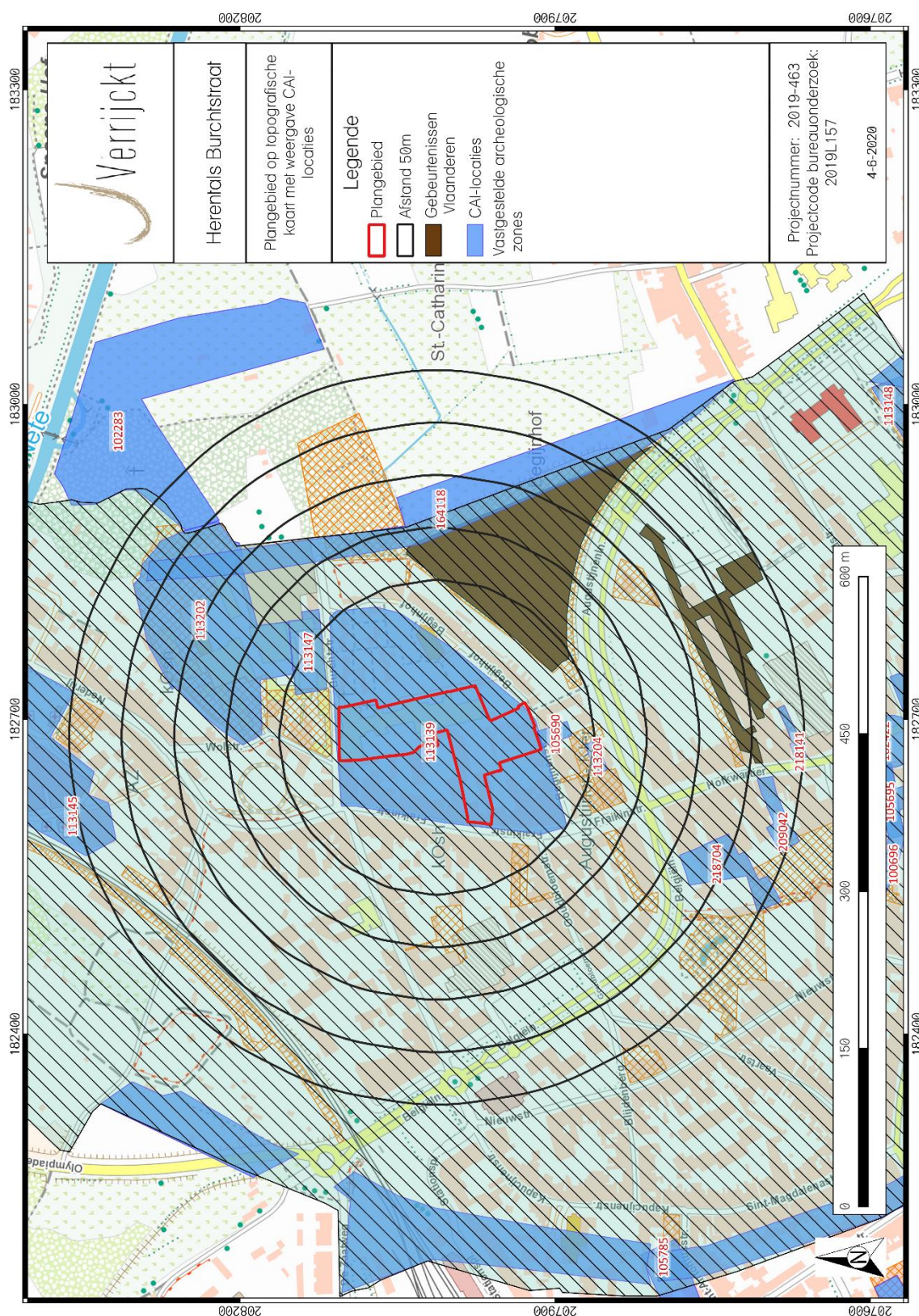
Ten zuidoosten van het plangebied is nog een gebeurtenis aanwezig. Deze gebeurtenis slaat op een in akte genomen archeologienota waarbij landschappelijke boringen zijn uitgevoerd door Studiebureau Archeologie in 2016. Uit de boringen is afgeleid dat er een algemene tendens was van een dikke humeuze A-horizont met hieronder een zwarte, dunne A1-horizont. Deze A1-horizont is gelegen op een zandig en glauconietrijk substraat. Het is een vrij vlak en laag gelegen terrein aan het uiteinde van de stad Herentals. Door de vermoedelijke aanwezigheid van waterminnende planten (veen?) kan er geconcludeerd worden dat het terrein te nat is geweest voor bewoning. Net als het te onderzoeken plangebied situeerde het terrein zich in de historische stadskern van Herentals en is het terrein gelegen binnen de laatmiddeleeuwse stadsomwalling. Historisch kaartmateriaal geeft geen bewoning weer op het terrein. Het terrein is steeds in gebruik geweest als akkerlanden en tuinzones. Er werd voor dit terrein geen vervolgonderzoek geadviseerd op basis van een beperkte bodemingreep (heraanleg van het park) in combinatie met het ontbreken van historische aanwijzingen en het natte voorkomen van het terrein.⁴⁹

Ten noorden van het plangebied is er tevens een archeologienota geschreven door Studiebureau Archeologie in 2017. Het terrein ligt tevens binnen de stadskern van Herentals. Daarnaast situeert het terrein zich tussen het minderbroedersklooster en het begijnhof. Reeds op de historische kaarten wordt hier bebouwing weergegeven. Op basis van het bureauonderzoek wordt er geen verder archeologisch vervolgonderzoek geadviseerd omwille van het feit dat het archeologisch niveau reeds verstoord is en niet geraakt zal worden door de geplande werkzaamheden. Uit de geplaatste controleboringen kwam naar voren dat er zich binnen het terrein een ophoging aanwezig is van ca. 125 cm.⁵⁰

⁴⁸ <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/113204> en <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/105690> (Geraadpleegd op 22/09/2020)

⁴⁹ Verrijckt, J. e.a., 2016 (ID 220).

⁵⁰ Vander Ginst, V., 2017 (ID 6760).

Figuur 28: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart⁵¹ (Vastgestelde archeologische zones is zwart gearceerd, in akte genomen archeologienota's en nota's is oranje gearceerd)

⁵¹ CAI 2018.

1.5 Besluit

1.5.1 Beantwoording onderzoeksvragen

- *Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?*

Het plangebied ligt in een beschermde archeologische site en in een vastgestelde archeologische zone. De bescherming gaat terug op het begijnhof en de Sint-Catherinakerk die teruggaan tot de 13de eeuw.

Verder situeren zich in de omgeving nog enkele historische waardevolle en beschermde monumenten uit de middeleeuwen. Ook enkele sporen en archeologische objecten zijn in de omgeving teruggevonden. Deze kunnen gedateerd worden in de volle en late middeleeuwen, en in de nieuwe tijd.

- *Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?*

De bouw van de huidige schoolgebouwen (opgetrokken tussen 1979-1990) kan er mogelijk een bodemverstoring met zich hebben meegebracht.

- *Wat is de impact van de geplande werken?*

De opdrachtgever plant de bouw van één- en meergezinswoningen binnen het terrein. Het voormalige Sint-Jozefinstituut, kapel en enkele woningen zullen behouden blijven. Tussen de Raikinstraat en Begijnhofstraat wordt er een grote gemeenschappelijke parking ingepland. De parking zelf zal ca. 3m diep zijn, maar de funderingen zullen tot ca. 5.5 m diep gaan. Hierbij zal de bodem grondig en diepgaand verstoord worden.

- *Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?*

Ja, er is via archeologisch onderzoek op nabijgelegen percelen info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief. Zo is er ten zuidoosten van het plangebied een dikke humeuze A-horizont met hieronder een zwarte, dunne A1-horizont aanwezig. Deze A1-horizont is gelegen op een zandig en glauconietrijk substraat. Het is een vrij vlak en laag gelegen terrein aan het uiteinde van de stad Herentals. Door de vermoedelijke aanwezigheid van waterminnende planten (veen?) kan er geconcludeerd worden dat het terrein te nat is geweest voor bewoning.⁵² Deze resultaten zijn bekomen door een landschappelijk bodemonderzoek. Ten noorden van het plangebied is uit controleboringen afgeleid dat er een ophoging van ca. 125 cm aanwezig is.⁵³

- *Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?*

Het terrein is gelegen binnen het begijnhof van Herentals dat gesticht werd voor 1266. Afhankelijk van de verstoringsgraad binnen het plangebied, is de kans zeer groot dat er archeologische resten aanwezig zijn.

⁵² Verrijckt, J. e.a., 2016 (ID 220).

⁵³ Vander Ginst, V., 2017 (ID 6760).

- *Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?*

Gezien het plangebied gelegen is binnen het historisch begijnhof, maar het grootste deel ingenomen werd als tuinzone, wordt er een combinatie voorgesteld van proefsleuven en proefputten. De proefputten zullen ingepland worden ter hoogte van de historische bebouwing en proefsleuven ter hoogte van de tuinzone.

1.5.2 Archeologische verwachting

Het plangebied is gelegen binnen de historische stad Herentals (archeologische zone) en situeert zich binnen het begijnhof (beschermde archeologische site). Het terrein was de voormalige normaalschool of meisjesschool (Sint-Jozefcollege). Deze school met enkele aanpalende huizen zijn vastgesteld als bouwkundig erfgoed en zijn beschermd als stads- en/of dorpsgezicht. De huidige gebouwen dateren uit de 20ste eeuw, met name uit 1903 en 1904. Op deze plaats van de voormalige school stond een voorloper van diezelfde school. Die school of deze gebouwen worden reeds op de Ferrariskaart (einde 18de eeuw) afgebeeld. Echter was dit nog niet het geval omstreeks het midden van de 16de eeuw (Deventerkaart). Op deze kaart wordt afgebeeld dat het plangebied zich voornamelijk in de tuinzones bevindt van de gebouwen die eromheen staan. Deze plek was nog geen begijnhof in die tijd. Doorheen de jaren geraakt het plangebied meer volgebouwd. Op basis van het historisch kaartmateriaal kan er aangegeven worden dat er eventuele oude funderingen uit ongeveer de 18de eeuw aanwezig kunnen zijn onder de huidige gebouwen. Ook de aanwezigheid van tuinzones kunnen een weergave geven van eventuele aanwezigheid van beer- of waterputten. Hierdoor is de verwachting op archeologische sites uit de nieuwe tijd en nieuwste tijd vrij hoog.

De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 11.4 en 17.5 m + TAW. Het landschap wordt gekenmerkt door de vallei van de Kleine Nete, die een stuk lager gelegen is dan de omliggende dekzandrug. Binnen het plangebied zelf varieert de hoogte tussen 14.2 en 14.8 m + TAW. Het gaat hier om kleine verschillen, waarbij het noorden van het plangebied iets hoger gelegen is dan het zuiden. De bodemkaart geeft weer dat het plangebied gelegen is in een bebouwde zone waardoor de bodem mogelijk deels of geheel verstoord is door menselijke ingrijpen. Echter kan dit niet met zekerheid gesteld worden. In de nabije omgeving is er een natte bodem aanwezig. Mogelijk kan dit bodemtype ook aanwezig zijn in het plangebied. Op basis van de resultaten van landschappelijke en controleboringen in de nabijheid van het plangebied is er gecontroleerd dat er enerzijds een ophoging is van ca. 125 cm. Anderzijds is er een dikke humeuze A-horizont met hieronder een zwarte, dunne A1-horizont aanwezig. Deze A1-horizont is gelegen op een zandig en glauconietrijk substraat. Het is een vrij vlak en laag gelegen terrein aan het uiteinde van de stad Herentals. Door de vermoedelijke aanwezigheid van waterminnende planten (veen?) kan er geconcludeerd worden dat het terrein te nat is geweest voor bewoning.⁵⁴ Gelet op de landschappelijke ligging, in een omgeving met een vallei, is er een verwachting voor steentijdartefactensites. Echter wordt deze verwachting vrij laag geacht. Sites uit de latere periodes kunnen op basis van de landschappelijke ligging aanwezig zijn. Doch kunnen deze sites, samen met de steentijdartefactensites door de huidige bebouwing reeds verstoord zijn.

Het plangebied ligt in een beschermde archeologische site en in een vastgestelde archeologische zone. De bescherming gaat terug op het begijnhof en de Sint-Catherinakerk die teruggaan tot de 13de eeuw. Verder situeren zich in de omgeving nog enkele historische waardevolle en beschermde monumenten uit de middeleeuwen. Ook enkele sporen en archeologische objecten zijn in de omgeving teruggevonden. Deze kunnen gedateerd worden in de volle en late middeleeuwen, en, in de nieuwe tijd. Op basis van de gekende archeologische en historische waarden, is er een zeer

⁵⁴ Verrijckt, J. e.a., 2016 (ID 220).

hoge verwachting voor sites uit de middeleeuwen, nieuwe en nieuwste tijd. De verwachting voor steentijdsites, sites uit de metaaltijden en de Romeinse periode wordt op basis van de historische en archeologische gegevens vrij laag geacht. Echter is het mogelijk dat er toch archeologische resten aanwezig zijn uit deze periodes binnen het plangebied, aangezien het plangebied omstreeks de 16de eeuw zich voornamelijk bevond in de tuinzones van de bebouwing die zich eromheen bevond.

De opdrachtgever plant de bouw van één- en meergezinswoningen binnen het terrein. Het voormalige Sint-Jozefinstituut, kapel en enkele woningen zullen behouden blijven. Tussen de Raikstraat en Begijnhofstraat wordt er een grote gemeenschappelijke parking ingepland. De parking zelf zal ca. 4m diep uitgegraven worden, de liftkokers zullen plaatselijk tot 4.95m diep gaan. Hierbij zal de bodem grondig en diepgaand verstoord worden.

Op basis van bovenstaande gegevens is er een lage verwachting toe te schrijven voor sites uit de steentijd, metaaltijden en Romeinse periode. Echter is er wel een hoge archeologische verwachting toe te schrijven aan sites uit de middeleeuwen, nieuwe en nieuwste tijd.

1.5.3 Potentieel op kennisvermeerdering

Op basis van bovenstaande archeologische verwachting kan een potentieel op kennisvermeerdering geformuleerd worden.

Gelet op het ontbreken van goed onderzochte, grootschalige archeologische onderzoeken in de omgeving van het plangebied, is er een hoog potentieel op kennisvermeerdering aanwezig.

1.5.4 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Na een uitgebreide bureaustudie waarbinnen historische, cartografische, geologische, geografische en bodemkundige bronnen werden onderzocht en teruggekoppeld aan het hedendaagse terreingebruik en de bouwplannen van de opdrachtgever, kan geconcludeerd worden dat tot op heden onvoldoende informatie gegenereerd is om de mogelijke impact van de geplande werken op een eventueel archeologisch vondsten- en sporenbestand aan te tonen.

Uit bovenstaande onderzoek kan niet met zekerheid gesteld worden dat er een goed bewaarde, archeologische site aanwezig is en dat deze archeologische site bedreigd wordt door de geplande werkzaamheden. Gelet op de gekende gegevens uit de omgeving van het plangebied is de kans aanwezig dat er een archeologische site uit de steentijd, metaaltijden, Romeinse periode en middeleeuwen aanwezig is. De aanwezigheid en bewaringstoestand van eventuele archeologische sites, alsook de potentiële bedreiging, kan enkel bevestigd worden door de uitvoering van een landschappelijk booronderzoek en eventuele vervolgonderzoeken. Hierbij moeten volgende vragen beantwoord worden:

Bodem

- Welke bodemhorizonten worden in de boringen of profielen aangetroffen en wat is de genese ervan? Welke zijn de bodemprocessen die hiermee geassocieerd worden?
- Wat is de relatie tussen deze bodemhorizonten en het omliggende landschap?
- Vertegenwoordigen deze horizonten relevante archeologische niveaus?

- Indien deze horizonten relevante archeologische niveaus omvatten:
 - o Wat is de aard van dit niveau?
 - o Heeft dit niveau een duidelijke begrenzing?
 - o Kan dit niveau gedateerd worden?
 - o Zijn er aanwijzingen dat dit niveau geassocieerd kan worden met een archeologische site?
 - o Wat is de bewaringstoestand van dit niveau?
 - o Wat is de impact van de geplande graafwerken op dit niveau?

Sporenbestand

- Zijn er sporen aanwezig? Wat is de aard en de datering van de sporen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Wat is de relatie tussen de bodem, de archeologische sporen en de landschappelijke context?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)? Is er een relatie met omliggende vindplaatsen?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Zijn er meerdere archeologische niveaus aanwezig? Zo ja, welk archeologisch niveau behoort tot welke periode?
- Zijn er sporen die meer info geven over het historische begijnhof?

Impact geplande bodemingrepen

- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud in situ)?

Motivatie en bepalingen mogelijk verder archeologisch onderzoek

- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:
 - o Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
 - o Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?
- Wat is de financiële impact van eventueel vervolgonderzoek?

Volgens bovenstaande kan gesteld worden dat er niet voldoende informatie aanwezig is over de eventuele aan- of afwezigheid van archeologische sites. Er is wel voldoende informatie aanwezig om te beoordelen dat eventuele archeologische sites voldoende kenniswinst opleveren.

Gelet op de toekomstige bouwwerkzaamheden, is verder archeologisch onderzoek noodzakelijk.

1.5.5 Samenvatting

Voor de bouw van één- en meergezinswoningen werd er een bureauonderzoek (eerste fase van de archeologienota) opgesteld. Op basis van het aardkundig, historisch en archeologisch (kaart)materiaal is er een lage verwachting toe te schrijven voor sites uit de steentijd, metaaltijden en Romeinse periode. Echter is er wel een hoge archeologische verwachting toe te schrijven aan sites uit de middeleeuwen, nieuwe en nieuwste tijd. Gezien het plangebied gelegen is binnen het historisch begijnhof, maar het grootste deel ingenomen werd als tuinzone, wordt er een combinatie voorgesteld van proefsleuven en proefputten. De proefputten zullen ingepland worden ter hoogte van de historische bebouwing en proefsleuven ter hoogte van de tuinzone.

2 Lijst met figuren

Figuur 1: Plangebied op topografische kaart	2
Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB).....	3
Figuur 3: Plan erfgoedwaarde gebouwen	7
Figuur 4: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting op orthofoto	9
Figuur 5: Afbraakplan.....	10
Figuur 6: Plangebied en omgeving op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen II (DHM II)	12
Figuur 7: Plangebied op het DHM II	13
Figuur 8: Plangebied op de Tertiairgeologische kaart	15
Figuur 9: Plangebied op de Quartairgeologische kaart 1/200.000.....	16
Figuur 10: Kenmerken van de Quartairgeologische kaart 1/200.000 betreffende het plangebied	17
Figuur 11: Plangebied op de Quartairgeologische kaart 1/50.000	18
Figuur 12: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen	19
Figuur 13: schets van de evolutie van de schoolgebouwen op basis van de eerste resultaten van het archiefonderzoek. (© E. Van de Velde – IOED Land van Nete en Aa)	22
Figuur 14: zicht op achtergevel en speelplaats zoals gebouwd in 1904. Links bevindt zich het fundatiehuis. (© E. Van de Velde – IOED Land van Nete en Aa)	22
Figuur 15: nieuwbouw uit 1904 (?) komt nu wel tot tegen het fundatiehuis. (© E. Van de Velde – IOED Land van Nete en Aa)	23
Figuur 16: plaats waar nu de grijsbruine gevel uit 1975 staat, zag er in de jaren daarvoor heel anders uit (© E. Van de Velde – IOED Land van Nete en Aa)	24
Figuur 17: voor- en achterzijde van de vastgestelde panden in de Begijnenstraat. Achter de gevels zitten kleedkamers en een klaslokaal. (© E. Van de Velde – IOED Land van Nete en Aa)	24
Figuur 18: Plangebied op de Deventerkaart	26
Figuur 19: Plangebied op de Ferrariskaart	27
Figuur 20: Plangebied op het Primitief Kadaster	28
Figuur 21: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen	29
Figuur 22: Plangebied op de Vandermaelenkaart.....	30
Figuur 23: Plangebied op de historische topografische kaart uit 1873	31
Figuur 24: Plangebied op de historische topografische kaart uit 1939	32
Figuur 25: Plangebied op de historische topografische kaart uit 1969	33
Figuur 26: Plangebied op de orthofoto uit 1979-1990.....	34
Figuur 27: Plangebied op de orthofoto uit 2017	35
Figuur 28: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart (Vastgestelde archeologische zones is zwart gearceerd, in akte genomen archeologienota's en nota's is oranje gearceerd)	40

3 Lijst met tabellen

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.....	36
--	----

4 Plannenlijst

Plannenlijst Herentals, Burchtstraat		Projectcode bureauonderzoek 2019L157
Plannummer		Figuur 1
Type plan		Topografische kaart
Onderwerp plan		Plangebied op topografische kaart.
Aanmaakschaal		1:10.000
Aanmaakwijze		Digitaal
Datum		29/05/2020 (raadpleging)
Plannummer		Figuur 2
Type plan		Kadasterkaart

Onderwerp plan	Plangebied op het GRB (kadasterkaart)
Aanmaakschaal	1:800
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	29/05/2020 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 4
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Plangebied en toekomstige inplanting op orthofoto
Aanmaakschaal	1:2.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	17/02/2021 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 6
Type plan	Digitaal Hoogtemodel
Onderwerp plan	Plangebied en omgeving op DHM Vlaanderen II
Aanmaakschaal	1:8.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	29/05/2020 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 7
Type plan	Digitaal Hoogtemodel
Onderwerp plan	Plangebied op DHM Vlaanderen II
Aanmaakschaal	1:800
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	29/05/2020 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 8
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op Tertiairgeologische kaart
Aanmaakschaal	1:5.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	29/05/2020 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 9
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op Quartairgeologische kaart 1/200.000 en kenmerken
Aanmaakschaal	1:5.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	29/05/2020 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 11
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op Quartairgeologische kaart 1/50.000
Aanmaakschaal	1:8.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	29/05/2020 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 12
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op bodemkaart
Aanmaakschaal	1:2.500
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	29/05/2020 (raadpleging)

Plannummer	Figuur 18
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op Deventerkaart
Aanmaakschaal	1:4.000
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	Ca. 1550
Datum	10/09/2020 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 19
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Topografische kaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgeteld door Joseph de Ferraris
Aanmaakschaal	1:2.500
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1771-1778
Datum	29/05/2020 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 20
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Topografische kaart, opgesteld door Philippe Vandermaelen
Aanmaakschaal	1:1.000
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1846-1854
Datum	29/05/2020 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 21
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op primitief kadaster
Aanmaakschaal	1:850
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1840-1843
Datum	10/09/2020
Plannummer	Figuur 22
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Atlas der Buurtwegen
Aanmaakschaal	1:1.000
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1843-1845
Datum	29/05/2020 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 23
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op historische topografische kaarten
Aanmaakschaal	1:1.000
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1873, 1939 en 1969
Datum	29/05/2020 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 24-27
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op orthofoto's

Aanmaakschaal	1:1.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Aanmaakdatum	1979-1990 en 2017
Datum	10/09/2020
Plannummer	Figuur 28
Type plan	Centraal Archeologische Inventaris
Onderwerp plan	Plangebied op CAI-kaart
Aanmaakschaal	1:3.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Aanmaakperiode	2001-2016
Datum	29/05/2020 (raadpleging)

5 Bibliografie

Literatuur

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2016. *Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 2.0)*, Brussel.

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2017. Geoportaal. Available at: <https://geo.onroerenderfgoed.be>.

AGIV, 2018a. AGENTSCHAP GEOGRAFIE INFORMATIE VLAANDEREN: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: <http://www.geopunt.be>.

AGIV, 2018b. AGENTSCHAP GEOGRAFIE INFORMATIE VLAANDEREN: Digitaal Hoogte Model.

AGIV, 2018c. AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN: Bodemerosiekaart. Available at: <http://www.geopunt.be>.

AGIV, 2018d. AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN: Grootchalig Referentiebestand (GRB).

AGIV, 2018e. AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN: Orthofotomozaïek, middenschallig, winteropnamen, kleur, meest recent, Vlaanderen. Available at: <http://www.geopunt.be>.

BEYAERT, M. et al., 2006. *België in kaart. De evolutie van het landschap in drie eeuwen cartografie*, Brussel: Uitgeverij Lannoo.

CAI, 2018. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: <http://cai.onroerenderfgoed.be/>.

CARTESIUS, 2018. Cartesius. Available at: www.cartesius.be.

Claesen J. e.a. 2016: Archeologische prospectie met ingreep in de bodem - Herentals, Belgiëlaan, Archeo-rapport 2016/014.

Claesen J. & Van de Konijnenburg R. 2015: Archeologische prospectie met ingreep in de bodem. Herentals-Hofkwartier, Archebo-rapport 2015/003.

Cools, J. *Het Begijnhof van Herentals: historische gids*. S.l., 2005.

DOV VLAANDEREN, 2018a. Databank Ondergrond Vlaanderen, Bodemkaart. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

DOV VLAANDEREN, 2018b. Databank Ondergrond Vlaanderen, Neogeen/paleogeen (Tertiair). Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

DOV VLAANDEREN, 2018c. Databank Ondergrond Vlaanderen, Quartair. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

GEOPUNT, 2018a. GEOPUNT VLAANDEREN.

GEOPUNT, 2018b. GEOPUNT VLAANDEREN: Atlas der Buurtwegen Vlaanderen (ca1840). Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2018c. GEOPUNT VLAANDEREN: Ferrariskaart (1777). Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2018d. GEOPUNT VLAANDEREN: Kaart Vandermaelen (1846-1854). Available at: <http://www.geopunt.be> [Accessed August 2, 2016].

GEOPUNT, 2018e. GEOPUNT VLAANDEREN: Popp-kaart Vlaanderen (1842-1879). Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2018f. Toelichting: Atlas Der Buurtwegen (1843-1845). Available at: <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20>.

GEOPUNT, 2018g. Toelichting: Vandermaelen (1846-1854). Available at: <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/93795cd6-66d3-4310-83b2-5443adfee403>.

IOE, 2018. Inventaris Onroerend Erfgoed. Available at: <https://inventaris.onroenderfgoed.be>.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË, 2016. Toelichting: Ferraris (kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden). Available at: http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerraris_nl.html.

Van de Velde, E. *Nota omtrent de Normaalschool/Meisjesschool Burchtstraat Herentals*. Herentals, 2019. (IOED Land van Nete en Aa, verkregen door E Van de Velde)

Vander Ginst, V. *Archeologienota: Het bureauonderzoek aan de Wolstraat-Burchtstraat te Herentals*. Tienen, 2017.

Van der Veken B., Huizer J., Griffioen A.A.J. 2017: *Hofkwartier 4, gemeente Herentals. Een nota van een archeologische prospectie middels proefsleuven*, Brugge.

Verrijckt, J. e.a. *Archeologienota: Het bureauonderzoek aan het Begijnhofpark te Herentals*. Kessel-lo, 2016. (ID 220)

Websites

<http://www.cartesius.be/arcgis/home/webmap/viewer.html?useExisting=1&lang=nl-NL>
(CARTESIUS)

https://search.arch.be/nl/zoeken-naar-archieven/zoekresultaat/ead/index/eadid/BE-A0550_007345_007065_DUT/node/c%3A0.c%3A21.c%3A0.#c:0.c:21.c:0. (Het Rijksarchief van België : Kadaster. Primitieve plannen.)

<https://blog.hgk.be/oude-landkaarten-streek-rond-herentals/>

6 Bijlagen

Huidige en toekomstige plannen

Nota van E. Van de Velde over de normaalschool/meisjesschool naar aanleiding van een bespreking met de initiatiefnemer

Historische gids van Het Begijnhof van Herentals door Jan Cools